

RISSARRA

Revista d'ensenyament de les Illes · gener - juny 2022 · núm. 160

Nosaltres els fusterians

PISSARRA

Número 160

STEI INTERSINDICAL

EDITA:

Sindicat de Treballadors i
Treballadors Intersindical de
les Illes Balears

Carrer Jaume Ferran, 58

07004 Palma

Tel. 971 90 16 00

Fax. 971 90 35 35

Pàg. Web: www.stei.cat

E-mail:

mallorca@stei.cat

llevant@stei.cat

inca@stei.cat

menorca@stei.cat

eivissa@stei.cat

**CONSELL DE DIRECCIÓ
I REDACCIÓ:**

F. Xavier Alomar Novila

Sandra Serra Teruel

Jaume Fabregat Mestre

Francesc Garcias Capellà

Dana Garcias Mas

Tomàs Martínez Miró

Lluís Segura Gelabert

Joana Tur Planells

Jaume Morey Illa

Tomeu Estelrich Rigo

Carles Cabrera Villalonga

COORDINACIÓ:

Montserrat Nadal Fullana

S'agraeix la col·laboració de
les autores i dels autors dels
articles.

MAQUETACIÓ I COMPOSICIÓ

Toni Martínez Miró

Escola de Formació i

Mitjans Didàctics.

C/ Marià Canals, 13

07005 Palma

Tel. 971 91 00 60

FOTOS:

Edicions 3i4

Edicions Món de llibres

IES Mossèn Alcover

LLeonard Muntaner Editor

Xesco Casacuberta

Internet

PUBLICITAT:

Jaume Ferran, 58

07004 Palma

Tel. 971 90 16 00

Els articles publicats en aque-
sta revista expressen unica-
ment

l'opinió de les seves autores i
dels seus autors.

Dipòsit Legal: PM 533/77

ISSN: 1133-052X

Índex

4 EDITORIAL

5-6 LES RAONS DE JOAN FUSTER
JULI CAPILLA

7 FUSTER, IMBATIBLE
FRANCESC PÉREZ

8-10 ENSENYAR SOBRE UN MESTRE
ISIDRE CRESPO

11-13 LA VIGÈNCIA DE LES TESIS DE FUSTER EN L'ANÀLISI
DE LA LLENGUA
MARIA NEBOT

14-16 A ESPATLLES DE GEGANTS
NÚRIA CADENES

17-19 JOAN FUSTER, UN AUTOR VIGENT QUE CAL
REDESCOBRIR A L'AULA
TUDI TORRÓ

20-21 POSSEÏT PER LA PARAULA
ROSA ROIG

22-26 JOAN FUSTER: EL TALL ESMOLAT DE L'AFORISME
BERNAT JOAN

27-29 JOAN FUSTER I LA REALITAT
JOAN F. LÓPEZ

30-31 L'ANY JOAN FUSTER
DAMIÀ PONS

32-34 CONTRA EL VIRUS DEL DESCONEIXEMENT
XESCO CASACUBERTA

33-36 RAFEL CRESPI: LA TENACITAT DE VIURE
MONTSERRAT NADAL

39-40 ÀNCORA O PALANCA: 50 ANYS DE L'INSTITUT
MOSSÈN ALCOVER
MONTSERRAT NADAL

41-42 AGENDA DE LA INFÀNCIA
STES-INTERSINDICAL

Agraïment:

El Consell de direcció i redacció de Pissarra agraeix la col·laboració de la revista Allioli de l'STEPV que ha compartit amb nosaltres els set primers articles d'aquesta publicació

Editorial

La Pissarra número 71, publicada el maig de 1994, anava dedicada a Joan Fuster. Va ser una publicació conjunta d'Al·lioli-Quaderns d'ensenyament del País Valencià, EH-Revisita d'ensenyament de Catalunya i l'STEI Intersindical; i comptà amb la col·laboració d'un gran nombre de persones d'arreu dels territoris de parla catalana.

Conscient de la vàlua de tots aquells articles i, sobre tot, de la vigència del pensament, l'anàlisi i les intuïcions de l'escriptor de Sueca, hem considerat que la millor manera de presentar aquesta edició del 2022, en el centenari del naixement de Joan Fuster, és amb un recull d'extractes d'alguns articles publicats fa 28 anys que segueixen en plena vigència. Tot seguit els teniu:

Joan Fuster va ser per a nosaltres mestre i amic, d'ell hem après, amb ell hem après. Va ser mestre sense voluntat de ser-ho, un mestre improvisat en un país sense consciència. Ja fa temps que va escriure "la meua posteritat serà de paper". Nosaltres pensem que no ha de ser únicament així, la "posteritat" ha de ser també d'idees, de consciència, d'entendre la nostra realitat, d'analitzar-la, de retrobar il·lusions en el futur d'una terra, la nostra. (Editorial a càrrec de Joan Blanco, Pere Polo i Juanjo Falcó)

Diu Josep Pla: "Si a les Illes F. de B. Moll ha estat el primer element pràcticament integrador a gran escala, de la nostra àrea lingüística, Joan Fuster ho ha estat - i ja veient les coses des del punt de vista polític - a València. Aquesta és la feina decisiva que hi ha a fer: crear la unitat de la nostra àrea lingüística. (Antoni Artigues)

... quaranta anys després, podem comprovar com ha funcionat la denominació de Països Catalans dintre del nou context polític, econòmic i cultural de la Unió Europea. Res més definidor de la nostra realitat que aquesta denominació que, a més, lliga perfectament tant amb la nostra regionalització geo-estratègica - Catalunya-nord, Principat, País Valencià i les Balears: zona mediterrània - com amb el projecte polític de bastir una nova Europa. (Alfred Agustí)

Com tot bon profeta, no fou escoltat per una part de la seva terra, que cremà la seva efígie en una falla els primers anys setanta.

Avui podem comprovar, amb certesa, que l'aforisme de Fuster escrit a primera pàgina de Judicis Finals esdevenia una profecia. Fuster, mesura de catalanitat, de valencianitat, de treball, de lucidesa, de laïcitat, de modèstia patriòtica, de lliurament. (Joaquim Arenas)

...és un dels intel·lectuals més sòlids, més importants - si no el que més - de la Renaixença ençà. I encara des de més lluny. Un intel·lectual del qual, un poble que tingués consciència de ser-ho, hauria de sentir-se cofoi i satisfet. I no sols això. Hauria de treure profit de tota la seua obra, de tot el seu pensament, de totes les seues reflexions. (Francesc de P. Burguera)

Ara, el nostre repte universitari és estudiar i difondre l'obra de Fuster. Llegir-la és un exercici intel·lectual gratificant. Estudiar-la i difondre-la, un deure de gratitud. (Antoni Ferrando) Amb escepticisme o sense, Joan Fuster va tenir la pretensió d'entendre el món. Entendre, com a mínim, el món que tenia més a prop i a l'abast. Entendre'l sense metafísica, a partir de la realitat més concreta i objectivable. És així com va arribar a entendre el seu país com a poble. (Joan Guitart)

Qualque cosa en comú tendran l'aparició l'any 1962 de "Nosaltres els valencians" i la creació d'una entitat que, denominada Obra Cultural Balear i com el seu nom indica, havia de dedicar la seva activitat a promoure la llengua i la cultura catalanes a les Illes Balears i des de les Illes Balears. (...) Joan Fuster ens va ajudar a tots a ser més conscients de formar part d'un sol poble, i el nom i la idea d'uns Països Catalans lliures és - d'una manera o altra - avui encara ben viva. (Antoni Mir)

Des de l'STEI Intersindical, l'any del centenari de Joan Fuster, ens afegim a les paraules que deia el 1994 el membre de la Junta directiva d'Escola Valenciana Vicent Romans: no tenim més remei; tenim tota l'obligació de reconèixer i fer conèixer la universalitat de l'obra i de les actituds de Joan Fuster i de treballar per una escola que permeti l'aparició de nous "Fusters". Davant la reculada en l'ús de la llengua catalana en tots els territoris del domini lingüístic i l'amenaça de l'extrema dreta a l'estat espanyol que ens vol anorrear com a poble, hem de reivindicar més que mai la figura de Joan Fuster i mantenir-nos units i fermes en la idea de Països Catalans. De nosaltres depèn que la nostra societat pugui conèixer el seu gran mestratge. ■

Les raons de Joan Fuster

Enguany commemorem el centenari del naixement de l'intel·lectual suecà

Juli Capilla,
escriptor i editor, professor de l'IES Tirant lo Blanc de Gandia

L'Any Joan Fuster, aprovat al ple del Consell de la Generalitat Valenciana i també per la Generalitat de Catalunya ens confirma que el pensador de Sueca, l'intel·lectual valencià més important del segle xx, tenia raó o, si voleu, les *seues* raons. Fa trenta anys des que va morir i el seu llegat és immens, actualíssim, i la seua influència, cabdal.

Joan Fuster va capgirar l'esdevenir històric del País Valencià, i encara més enllà. Que el celebrem enguany és ja *per se* significatiu, a pesar que se l'ha malinterpretat, idolatrat, denigrat i fins i tot va ser objecte d'escarni i d'alguna que altra bomba, poca bromal per part de l'extrema dreta i de la dreta extrema. (Per cert, els atemptats perpetrats a sa casa mai no s'han aclarit judicialment.) La vigència de Joan Fuster és palesa, doncs. Ha esdevingut, de fet, un clàssic de la literatura catalana contemporània, que els nostres alumnes de secundària estudien, per sort, en diverses etapes i del qual s'han d'examinar fins i tot en les PAU.

Joan Fuster va capgirar l'esdevenir històric del País Valencià, i encara més enllà

La paradoxa de l'actualitat del pensament i de l'obra de Joan Fuster rau en el seu escepticisme. La seua animadversió pel dogmatisme, el fanatisme, la desraó, la irracionalitat, l'extremisme i tants altres posicionaments antidemocràtics és absoluta. En la seua obra assagística, i també literària, s'hi constata un escepticisme metòdic que ens il·lumina a partir d'uns pressupòsits bàsics, de molt poques consignes. "I al capdavant, per a circular per la vida, no calen massa conviccions. N'hi basten tres o quatre. Només", afirma Fuster a *Diccionari per a ociosos*. Les conviccions estrictament necessàries per bastir una obra oberta, provisional i provisora d'idees, que agita consciències i estimula el raciocini i la capacitat crítica. Aquest és el llegat més valuós del pensador, el del dubte metòdic, la més saludable i higiènica manera d'encarar-se a les coses i al món. La seua decantació per la *veritat* o, millor encara, per les *veritats* derivada d'un escepticisme no paralitzant, sinó constructiu, és també una herència que cal conèixer i preservar.

Vivim temps difícils i convulsos en què l'autoritat dels intel·lectuals també dels professionals: científics, metges, professors, polítics, etc., etc. es qüestiona permanentment. Hi ha un sector de la societat, no gens menyspreable quantitativament, i preocupant, que dona més crèdit a la rumorologia viral i cibernètica que al pensament racional. Les *fake news* no només distorsionen sinó que convencen masses de gent que es creuen les "idees" sustentades en la irracionalitat, els prejudicis, el pensa-

ANY JOAN FUSTER

ment acientífic i el sensacionalisme mediàtic. Hi ha una doctrina de la desraó que atempta contra el rigor científic i el benestar de la majoria, que trenca el pacte de convivència entre iguals, que confon els drets fonamentals amb la gratuïtat actitudinal, que avantposa l'interès individual en contra de la llibertat de la majoria. "Que el 'racionalisme' tinga avui una certa mala premsa entre la gent del carrer, ho comprenc i sempre deu haver estat més o menys així. [...] El fet escandalós és que tornen a parlar de possibilitats de 'coneixement' al marge de la raó. [...] Si hi ha cap 'via no racional' de coneixement, potser només serà aplicable a 'objectes no racionals' en el sentit de 'misteriosos': aleshores ingressem en el món de la mística." (*Sagitari*) O, podríem afegir, en el terreny movedís i inestable de la fe, de l'esoterisme exòtic i de la il·lusió fractal. El perill d'aquesta ideologia aparentment antisistema i revolucionària, que se situa clarament als antípodes de la raó, és que es pot caure fàcilment i s'hi cau, inevitablement i, de vegades, intencionada en el despropòsit al·lucinogen, el prejudici rampant, la intolerància refractària i el nepotisme interessat. Fuster s'hi oposa racionalment. No pot acceptar aquesta intolerància envers la raó, precisament, perquè és un escèptic de mena, i perquè sap que l'escèptic acostuma a tindre raó: "Els escèptics són sempre —i per definició— persones raonables: enraonades. Es posen cautelosament al costat de la raó, i per això solen tenir raó. O dit d'una altra manera: dubten, i encerten" (*Diccionari per a ociosos*).

Joan Fuster era un intel·lectual il·lustrat. Un defensor convençut de l'escèpticisme com a mètode, de la raó com a estratègia de coneixement i de la tolerància com a objectiu, de respecte a l'*altre*. És fill del Segle de les Llums, un il·lustrat del segle xx que ens orienta i il·lumina dintre la captivitat de la caverna, que ens n'allibera i ens acompanya amb el seu pensament i les seues raons, que poden o no ser coinci-

dents amb les nostres, però que ens fan pensar, sense dogmatismes, sempre a benefici d'inventari de l'ésser humà, de la racionalitat i de les veritats, de la tolerància, de la convivència i del pacte social. Farà bé el professorat i la societat, en general de (re)llegir Joan Fuster i de fer-los-el llegir als nostres alumnes.

És el millor homenatge que li (ens) podem fer. Fora, també, la millor manera d'esbandir els fantasmes de la irracionalitat, la temptació de la fe i el perill sempre assetjant del dogma. Encara una *raó* més per llegir Joan Fuster: la seua prosa és àgil, dinàmica, divertida, culta però intel·ligible, amena i pedagògica. Els seus escrits ens fan de molt bon llegir. Defuig els circumloquis alambinats i les peripècies sintàctiques de difícil digestió. L'estil de Fuster és impecable, agradós, una delícia. No debades, el seu mestratge també en aquest vessant purament literari es pot rastrejar en la prosa dúctil, madura i suggeridora d'assagistes nostrats de la talla d'Enric Sòria, Toni Mollà, Enric Balaguer, Gustau Muñoz... i, més recentment, en noms emergents com ara Lourdes Toledo, Maria Lacueva i Margarida Castellano.

Enguany s'editaran molts llibres *de* i *sobre* Joan Fuster. Les editorials han fet un esforç ingent. Les institucions públiques s'hi han bolcat. I les iniciatives privades també se sumen a la celebració del centenari. La dimensió del "falcó de Sueca" és incommensurable, polivalent i polifacètica. El seu llegat literari com a assagista, principalment no té pèrdua. Als seus llibres, hi podem trobar una anàlisi perspicax de la societat. Cal sospesar i valorar els seus treballs: polítics, historicistes, sociològics, crítics, d'història de la literatura, sobre art, música, etc., etc. Fuster tenia raó. Dubtava, permanentment i metòdica, i ben sovint l'encertava. Apa, doncs! A llegir Joan Fuster, que falta que ens fa. La resta és literatura o pura superstició. ■

Fuster, imbatible

Francesc Pérez Moragón,
escriptor

Temps era temps i passen els anys. Cal refrescar la memòria. Restablir-la. Depurar-la. Cadascú la seua, la personal o la combinada amb la d'altres persones amb qui conforma alguna mena de col·lectivitat. De fets i impressions coneguts o transmesos. D'idees compartides. De voluntats i propòsits. D'esperances, en definitiva, o de records, bons o roïns. Passen els anys i, en fa una pila, l'STEPV em convidà a participar en un recull d'escrits sobre Fuster, coordinat per Rosa Roig i Vicent Esteve, que aparegué com a número extra d'All-i-Oli, *Pissarra* i *EH*, per al curs 1993-1994.

El meu paper es deia Odiat, admirat Fuster i feia al·lusió a les reaccions contraposades que l'obra de l'escriptor havia suscitat des que tenia una quarantena d'anys fins als darrers moments de la vida.

Enguany, el centenari del naixement de Fuster és una excel·lent oportunitat per a visitar de nou els seus llibres, per a establir una visió actual sobre la seua figura i la transcendència dels seus pensaments i propostes. També, per a contrastar el fenomen Fuster amb la realitat d'ara i

Això és ja Fuster: part de la història. Una figura històrica en un doble sentit: per ser memorable i per ser part d'un temps que constitueix el record d'una experiència viscuda cada dia per a menys gent

saber quines reaccions desperta, a favor o en contra. Ara bé, al meu parer, això cal fer-ho des d'una perspectiva crítica i que tracte de captar-lo amb tots els matisos i presentar-los pensant en la gent d'ara mateix. Com un fet històric. Al capdavant, això és ja Fuster: part de la història. Una figura històrica en un doble sentit: per ser memorable i per ser part d'un temps que constitueix el record d'una experiència viscuda cada dia per a menys gent.

Si pensem en el passat recent d'Europa i del món —i sempre hauríem de pensar en això, per damunt de l'horitzó monòton i perillós de melics individuals o tribals—, veurem que Fuster va nèixer cinc anys després de la Revolució d'Octubre i va morir mig any després de l'enderrocament del Mur de Berlín.

I si ens fixem en la història espanyola, l'assagista vingué al món un any abans del colp d'Estat de Primo de Rivera i el deixà disset anys després de la mort de Franco, quan n'havien passat quatre —només quatre— des de l'arribada del PSOE al govern de l'Estat i al de la Generalitat Valenciana, fets que per a alguns observadors marquen la fi de la Transició.

Si acostem més l'objectiu, comprovarem que Fuster visqué menys de setanta anys. A grans trets, vuit de dictadura de Primo i *dictablanda* de Berenguer; cinc de república; tres de Guerra; més de trenta de dictadura franquista; tres de Transició preconstitucional; tretze i escaig de monarquia constitucional.

Així, la seua trajectòria va transcórrer quasi sempre en un ambient de prohibicions, censures, pors i amenaces. Per ser com era, per identificar-se amb una llengua perseguida o destinada a la desaparició. Per defensar les llibertats individuals i col·lectives, especialment les d'opinió i expressió: la llibertat de pensament. Les velles reivindicacions indivisibles de la *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, del 1789.

Són sumes i restes que cal tenir en compte en reflexionar ara sobre Fuster i la seua obra. ■

Ensenyar sobre un mestre

Isidre Crespo,
Professor de valencià jubilat

Personalment, canviaré una escola com Déu mana per totes les percalines oficials i per l'orfeó administratiu. El valencià a l'escola, el valencià al carrer, el valencià en els tràmits polítics: en la vida de cada dia.

JOAN FUSTER. *El Temps*, "Anys i anys" núm. 27, 24-XII-1984

Ensenyar Fuster significa molt més que ensenyar la seua obra: Fuster va ser un gran pensador, però també un home d'acció, d'una acció compromesa amb les seues idees. Difícilment podrem acostar els nostres alumnes a l'obra de l'escriptor de Sueca sense donar-los a conèixer un mínim de la seua figura. Joan Fuster se'ns va fer tan important perquè va *actuar* —i no sols escriure— d'una manera molt compromesa amb el seu —el nostre— país, en un moment enormement significatiu de la nostra història recent. Justament quan fou arribada l'avinentsa de reconstruir-la. Ell s'hi va implicar de ple, amb la ploma i amb una participació ben activa i ben variada: converses, reunions, manifestacions públiques (la del 25 d'abril de 1982, a la plaça de Bous de Castelló de la Plana n'és l'exemple més visible), escrits (articles i llibres). Abundant documentació biogràfica en teniu en *Joan Fuster des de Sueca, setanta anys de vida i obra* (1998).

Algunes d'aquestes actuacions li les hem de mostrar a l'alumnat, per menut que siga. Com altres de més grosses, que va haver de patir, posem per cas l'atemptat de 1981. Ells i elles han de conèixer la nostra història recent, han de saber que no ens ha sigut fàcil poder ensenyar valencià, que molts s'hi van oposar. La història concreta de l'Escola de Barx és, a gosades, il·lustrativa: que una inspectora prohibí que fins i tot fora de classe mestres i alumnes

Joan Fuster se'ns va fer tan important perquè va actuar -i no sols escriure- d'una manera molt compromesa amb el seu -el nostre- país, en un moment enormement significatiu de la nostra història recent

Els i elles han de
conèixer la nostra
història recent, han
de saber que no
ens ha sigut fàcil
poder ensenyar
valencià, que molts
s'hi van oposar

usaren el valencià. Bona ocasió per escoltar la cançó de Raimon: A escola et robaven la memòria. Feien mentida del present. La vida es quedava a la porta. Es veu que en aquest país La pluja no sap ploure . I que aquesta sequera feia segles que durava. Tant com els lladres entraven per Almansa . Ai! les dites populars, tan breus com clares. Fuster mateix (*Notes d'un desficiós*, 2017, p. 189) va dir que el text de la inspectora era indecent i contrari a la nostra més elemental dignitat de poble, i antidemocràtic .

Que li ho pregunten al Tio Canya; ell sabia molt bé quant que li costà recuperar les claus de casa; si ni tan sols les podia demanar, si no ho feia en llengua de forasters . Per sort, els i les mestres actuals disposeu de bons materials sobre els temps aquells, que no s'han esborrat del tot. I una vegada posats al dia, a ensenyar-los qui va ser Joan Fuster, què va fer i què va escriure! Tenim un munt de coses nostres i ben properes; *El pas de l'any* (amb dibuixos de M. Baixauli), pels voltants de l'Albufera de València, oferint-los alguns aforismes —de tants que n'hi ha per triar—, com ara Els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres , o En el temps de la cibernètica, l'important és saber parar una màquina . Assaonant les sessions amb fragments biogràfics —pouats d'*Esta es mi tierra*, escoltats en la seua veu—, per passar, a poc a poc, als escrits més d'història com ara *Nosaltres els valencians* o altres de preocupació lingüística (troables en *Escrits sobre la llengua*, 1994), a mesura que vagen avançant de curs escolar.

No fa molt treballàvem en un IES una historieta muda, el tema de la qual era el mateix que l'article L'exorcisme — de *Sagitari*— per reflexionar sobre l'ús de la televisió. Molts articles breus —com ara els de *Notes d'un desficiós*— ens hi poden servir, n'hi ha de temes ben variats.

No hi serien sobreres les auques, que també n'hi ha. I aspirar a fer-ne de pròpies. Sense descartar els treballs amb la fotografia (n'hi ha un munt); imatge i paraula són ingredients ben actuals. Ara em venen a la memòria els treballs tan bonics i originals sobre els aforismes, emprats com a material publicitari, cosa que facilitaria sucosos debats a classe.

Entre els més majors ja s'hi poden veure textos a imitació dels de Fuster —més llargs o més curts, tant fa—. Sovint invite el meu alumnat a comentar aforismes, a partir d'uns quants que els propose. N'han eixit escrits de tota mena, si bé hi predomina la reflexió (breus assaigs?). En algun cas, hi han sorgit poemes gens menyspreables, provocats per un aforisme tan actual com el tema que porten entre mans: Estima, però no tant. Alguns treballs contenen l'aforisme, el comentari i, pel mig, alguna imatge sorprenent, bé de factura pròpia, bé de collita pública.

I sempre com a element didàctic previ, “el coneixement que l'ensenyant tinga de l'escriptor i l'entusiasme que hi aporte, peces clau per endinsar l'alumnat en l'obra de Joan Fuster”. Així ho proclamava el Col·lectiu de Mestres de la Safor, en l'All-i-oli extra del curs 93-94, dedicada al mestre de Sueca.

Alguns mestres així ho vam fer en les diverses propostes didàctiques que teniu al vostre abast en el núm. 405 de la revista *Escola Catalana* (desembre de 1993). Sobre el text narratiu infantil *Abans que el sol no creme*, amb bona cosa d'activitats adequades a l'edat. Per als alumnes d'ESO, hi ha un exhaustiu treball amb objectius i continguts en consonància amb els respectius del nivell educatiu, en Joan Fuster a l'ESO: La literatura que fa pensar. Així mateix hi teniu una unitat didàctica sobre poesia, a partir del famós poema *Criatura dolcíssima*. Hi trobareu també Una aproximació a l'obra de Joan Fuster, des d'una experiència de treball a classe sobre l'antologia *Raons i paraules* (1993). Finalment, amb Joan Fuster, mestre aforismaire: L'aforisme, de mare didàctica i pare raonable, podreu veure com un professor engrescava els seus alumnes de batxillerat, durant tot un curs, amb tants aforismes com Joan Fuster ens deixà en testament.

Tot plegat una bona manera —creiem— d'acostar els nostres joves a Joan Fuster, als seus papers, a la seua trajectòria vital. Paga la pena que ho intenteu. I tots contents: l'alumnat, vosaltres i l'homenatjat centenari.

MATERIALS:

ESCOLA CATALANA, núm.405, desembre 2003.

All-i-oli. Quaderns de l'ensenyament del País Valencià.
Extra, Curs 93-94. ■

La vigència de les tesis de Fuster en l'anàlisi de la llengua

Maria Nebot i Calduch,
presidenta de Castelló per la Llengua

Avui, la “competència” amb l'altra llengua, la dominant—encara que no siga la “predominant”— no pot sostenir-se a través dels mitjans familiars, privats, i generalment pobres, que van ser útils, eficients i tot, fa cent anys.

Joan Fuster, *Ara o mai*, 1981, pg. 35

Joan Fuster va publicar nombrosos escrits sobre la llengua, concretament sobre la història social de la llengua. En tant que activistes, a nosaltres ens interessen algunes de les anàlisis sobre el seu estat i sobretot les propostes que hi fa, que són, al nostre entendre, encara molt vigents.

En el famós quadern *Ara o mai*, se centra en el procés de substitució lingüística que es produeix sobretot al Principat, basada en el concepte, ja apuntat per Prat de la Riba o Sanchis Guarnier, de “mimetisme”. La noblesa

adopta el castellà inclús abans del Decret de Nova Planta, la burgesia i les classes populars ho van fent progressivament per “mímesi”, perquè en aquesta situació de conflicte lingüístic mudar de classe obligava a mudar de llengua (pg. 19).

Tanmateix, en *Contra el nacionalisme espanyol* Fuster parla de la resistència dels valencians i valencianes a ser assimilats. Els procés de castellanització hi existeix i s'hi produeix en termes similars, però troba dificultats per

penetrar ràpidament a tots els estaments de la societat. Hi ha terratinents, industrials i comerciants que mantenen la llengua. Si en aquell segle la castellanització cultural sembla acomplida (...) la castellanització social és frenada (pg. 172).

Evidentment això no significa que Fuster defense que no es produeix castellanització al País Valencià o que al Principat és absoluta. Si posem aquests exemples és perquè el procés de substitució lingüística no és simètric ni lineal; tampoc no ho és en els diferents territoris de parla catalana. Els valencians i les valencianes hem de desacomplexar-nos en la comparació amb el Principat. Si encara existim és perquè hi ha resistència. Els reptes que enfronta la supervivència de la llengua catalana són comuns, a més, en tots aquests territoris, malgrat les diferències que puguin existir quant a ús social o protecció legal.

Per a la restauració del català va ser necessari, en primer lloc, una normativització de la llengua útil per a tots els dialectes i que permetera la publicació d'obres cultes sota un mateix criteri. La restitució del català com a llengua de cultura era necessària, però Fuster ja apunta que és insuficient. És imprescindible la publicació de bona literatura, poesia o assajos en la

**Veiem la vigència de
les anàlisis i propo-
stes de Fuster pel que
fa a la presència
social, normal i
normalitzada que la
llengua necessita per
continuar viva i amb
bona salut. Són les
reivindicacions que
encara fem des de
les entitats culturals,
com ara amb la Llei
de l'audiovisual**

nostra llengua. Però també ho és que l'oferta de diaris i revistes siga molt més àmplia. Hi manquen un *Hola*, un *El Caso*, un *Interviú*, un *Playboy*, molts "tebeos", la quota pertinent de pornografia imbècil o de ciència-ficció (*Ara o mai*, pg. 27).

En aquest sentit també apunta la influència dels mitjans de comunicació de masses en l'ús social de la llengua: Davant un televisor, un catalanoparlant deixa de ser catalanoparlant per a ser televident en castellà, o en francès. Així, ja defensa la necessitat de recuperar per al valencià espais com el cinema, la ràdio i la televisió. D'igual manera ens apunta la música com a mitjà de recuperació de la llengua per a sectors de la població més amplis. Ens recorda la influència positiva de la *nova cançó* i com l'estat va impedir fins on va poder la seua difusió en ràdio i televisió. Curiós, si més no, el cas recent a Eurovisió amb el *galego*.

Fins aquí veiem la vigència de les anàlisis i propostes de Fuster pel que fa a la presència social, normal i normalitzada que la llengua necessita per continuar viva i amb bona salut. Són les reivindicacions que encara fem des de les entitats culturals, com ara amb la Llei de l'audiovisual –fruit del sorgiment de les plataformes digitals en què la presència del castellà és aclaparadora–. També són les propostes de programació alternativa que fem per poder fer gaudir de l'oci en valencià. Que, en certa manera, contribueixen a crear un teixit industrial en valencià. Ací veiem una altra tesi apuntada per l'autor, la necessitat que la llengua siga útil i, en el context econòmic, lucrativa. L'empresa privada, que va a fer diners, no adoptarà el català fins que el català no siga lucratiu en la publicitat (pg. 40).

Per últim, en *Ara o mai*, insta a dur a terme una política lingüística "raonable, hàbil i conjunta" entre les diferents autonomies. Recentment hem vist la reticència de l'estat perquè les administracions catalana, balear i valenciana es puguin comunicar entre elles en la llengua que els és pròpia. Per tot això i més, veiem la vigència de les anàlisis i propostes de l'homenot de Sueca. Les entitats culturals anem, amb totes les mancances i dificultats, resseguint aquest camí i, també, a poc a poc, avançant. Ni que siga cada deu anys, paga la pena rellegir Fuster i, per fi, podem celebrar que les institucions s'hagen atrevit a reivindicar-lo i, en la commemoració del centenari del seu naixement, hagen batejat el 2022 com a Any Fuster. Esperem que aquest homenatge servisca per a retrobar-lo els qui ja el coneixíem, per restaurar-li la dignitat que sempre ha merescut aquest gran intel·lectual valencià i, sobretot, perquè noves generacions el coneguen.

Des de les entitats culturals hem de continuar treballant per la recuperació de la nostra llengua. Sense renúncies, amb les màximes reivindicacions alhora que intentant crear espais d'oci on la llengua vehicular siga el valencià.

Des de les institucions han de vetlar per l'especial protecció del valencià i continuar ampliant l'espai de col·laboració i estratègia en matèria de política lingüística en els diferents territoris. Perquè així també serà com tindrem, entre d'altres, una indústria audiovisual i musical més forta. I perquè, com va dir en aquell cèlebre discurs del 1982 que commemorava les Normes de Castelló, O ens recobrem en la nostra unitat, o serem destruïts com a poble. ■

A espatlles de gegants

Núria Cadenes,
Escriptora

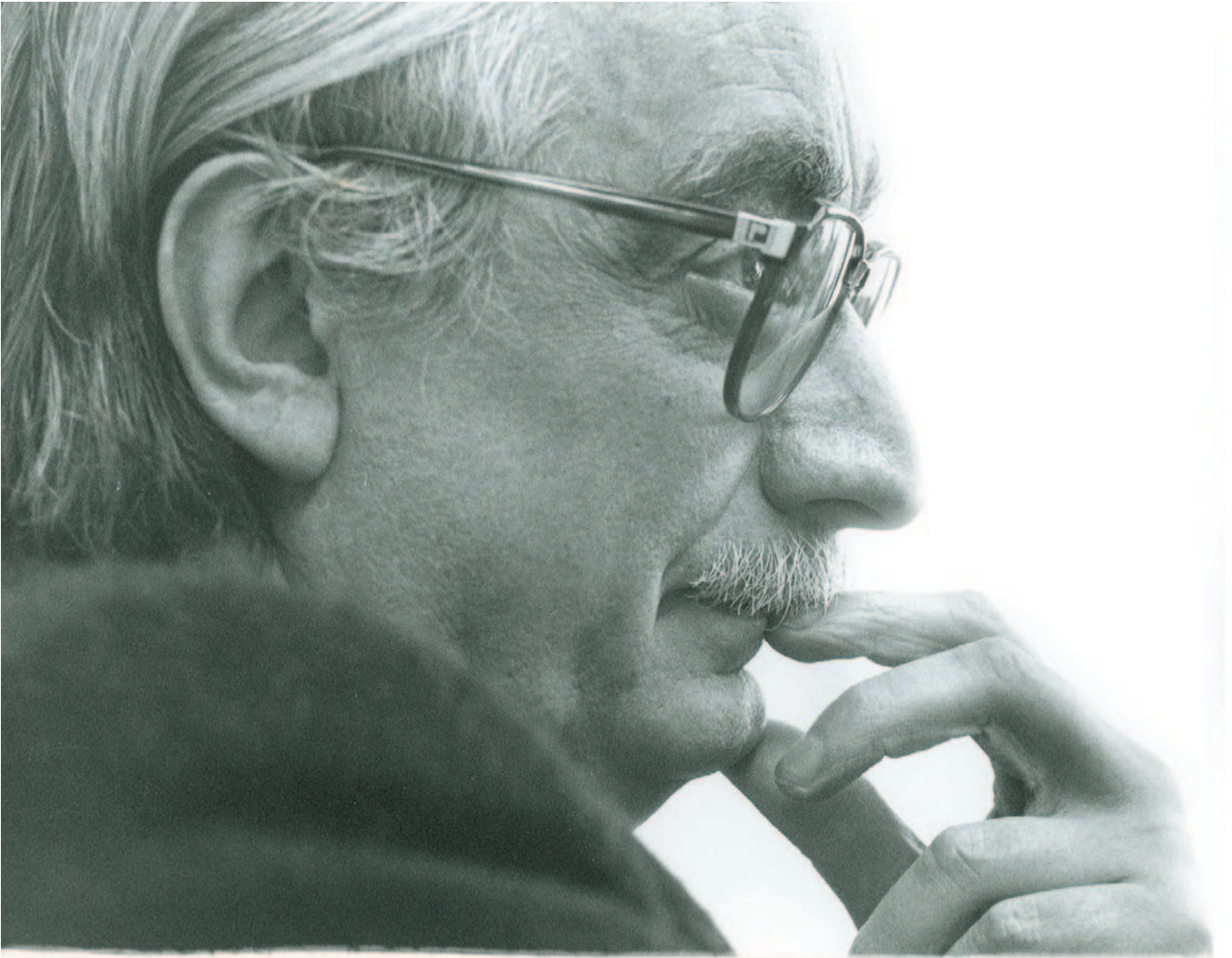
El seu llegat és una manera de fer. Aquest intangible i, alhora, aquesta concreció. I no fujo pas d'estudi, si començo així un escrit que serà (breu) apunt sobre la vigència política de Joan Fuster: tard o d'hora diré País Valencià i Països Catalans, és clar, aquesta indefugible necessitat si és que mantenim la simple pretensió de continuar existint, però d'entrada volia tan sols recalcar una vegada més l'evidència: l'amplitud de mires i de temes i de matisos que conformen un pensament en desplegable obert.

Joan Fuster és impuls de modernitat. Quan ens havien decretat provincianisme i genuflexió, tancament, silenci, ens va mostrar que hi havia una altra manera de fer les coses, que hi havia Europa i el món que avança si se'l fa avançar

Joan Fuster no va establir doctrina, ni va intentar mai de fixar-ne cap. Ni en política ni en res. Ens va oferir una reflexió necessària, sistemàtica, racional, sobre la nostra societat: les arrels i la història, l'art i la música i la ciència i la cultura popular. I la literatura. I la filosofia. I la política també, és clar. I les coses que ens connectaven –i que ens connecten– amb la resta del món. És allò tan essencial de mirar de conèixer –i d'entendre, en la mesura del possible i amb les seves contradiccions– el poble del qual formes part per a poder oferir després propostes de transformació. Perquè Joan Fuster no analitzava el seu voltant com qui prepara una classificació per a polsosos erudits, una col·lecció cartilaginosa per a entomòlegs: ell treballava amb voluntat d'incidència. Conscient de les tribulacions i les necessitats d'aquest país nostre. Assumint-ne els imponderables teòrics – ni l'Esperit Sant ni vostè ni jo, ni Don José Ortega y Gasset, sabem què és una nació : i l'humor, sempre, l'humor intel·ligent i càustic que ens recorda que tot això, a més, va de viure; i de viure en plenitud–. Determinat també a posar-se, amb les capacitats que tenia, al seu servei: No tinc altra autoritat que aquesta, escrivia: la d'haver-me apassionat, fins a l'obsessió, per la vida i el destí del meu poble. Potser és l'única passió noble que reconec en mi.

Amb una clara consciència crítica de les pròpies i humanes limitacions, treballant sense dades, en un context de censura, sota l'ofec imposat per la dictadura franquista, Joan Fuster va ser capaç de fer les preguntes pertinents, de treure a la palestra els temes clau –nacionalment clau–, de cercar-hi respostes, d'assumir que no sempre n'hi ha. I ho va fer amb aquella brillantor característica que ens continua enlluernant: per la capacitat de síntesi i destil·lació i explicació –perquè, a sobre, és que se l'entén–, pel devessall d'incitacions que generen els seus textos, aquesta bella mania de fer pensar, i per la forma, també, perquè és amè i divertit de llegir.

I per les connexions.

Joan Fuster és impuls de modernitat. Quan ens havien decretat provincianisme i genuflexió, tancament, silenci, ens va mostrar que hi havia una altra manera de fer les coses, que hi havia Europa i el món que avança si se'l fa avançar. I va lligar aquest estímul de modernització amb un projecte de país. Lluny, molt lluny, del nacional-catolicisme que amarava –i que amara– la idea imperial espanyola –en diminutiu, cada vegada més, val a dir: idea d'imperiet– i en contacte i reverberació i diàleg amb els corrents de pensament europeus; amb els contemporanis i amb el pòsit indispensable de racionalitat i d'humanisme que signifiquen pensadors de l'abast de Michel de Montaigne o Bertrand Russell –que des de l'aguda definició fusteriana ja sabem que no era un escriptor sinó un desinfectant.

I ens va connectar a nosaltres mateixos, també. Reconnectar. Culturalment i en imaginari i políticament també. Ens va fer evident l'evidència, la potència que tenim si la gent del sud i del nord i de les illes ens reconeixem i ens recobrem en la nostra unitat –colorista i contradictòria i diversa i competitiva unitat–: Si els 'Països Catalans' no

**Ens va fer evident
l'evidència, la potèn-
cia que tenim si la
gent del sud i del
nord i de les illes
ens reconeixem**

troben una encarnació política urgent, no per això deixaran de ser el que són. I no per això deixaran de ser el que haurien de ser. Ell mateix representava i representa, en afuada definició de Josep Pla, una nova mentalitat: No és un valencià estricte, ni un català de València, ni un valencià catalanitzat: Fuster és un element normal de la totalitat de la nostra àrea lingüística, però un element no passiu, somniador i romàntic, com algunes persones així s'anomenaren, sinó actiu i actuant. Aquest és un fenomen extremament important, implica una mentalitat fins avui desconeguda, és un estat d'esperit que, si les coses han de seguir el seu camí positiu, serà, en el futur, el pensament general.

Una altra de les connexions que va establir aquest gran enllaçador va ser la generacional. Joan Fuster va saber enllaçar les generacions del valencianisme de preguerra amb els que havien crescut després –com ell mateix– i, sobretot, amb els joves universitaris dels anys seixanta. Aquesta li va ser fal·lera constant: formar una generació de joves que superessin les barreres anteriors, que aprenguessin alhora del camí que ja s'havia fet, que s'atrevisin a anar més enllà –i ara obro un parèntesi llarg perquè he recordat Isabel-Clara Simó i amb quina emoció explicava fins a quin punt li va canviar la vida conèixer Joan Fuster, i com, gràcies a ell, a la seva directa incitació, perquè li va saber detectar el talent i la força que tenia, aquella jove estudiant de Filosofia, immersa en un món encara reservat als homes i reduït al castellà, va descobrir Ausiàs March i el llegat que això significava, i va gosar aprendre i provar de confegir un conte en català: I de sobte em van caure uns llagrimots així de grossos perquè, per primera vegada en la meua vida, escrivia en la llengua en què pensava. I va néixer una escriptora. Tanco el parèntesi—. Joan Fuster ens va mostrar que l'herència no

**Joan Fuster ens
va mostrar que
l'herència no ha de
ser un llast sinó
acumulació de
capital literari o
polític**

ha de ser un llast sinó acumulació de capital –literari o polític: capital–, que lligar amb el passat no significa necessàriament carregar un cadàver a les espatlles sinó que pot ser avançar des d'un punt més alt. Com en aquella expressió famosa d'Isaac Newton: Si he pogut veure-hi més enllà és perquè m'he enfilat a espatlles de gegants. I aquesta potser és una de les (grans) lliçons polítiques de Joan Fuster, el nostre gegant. ■

Joan Fuster, un autor vigent que cal redescobrir a l'aula

Tudi Torró,
Acadèmia Valenciana de la Llengua

Si busquem al DNV (Diccionari Normatiu Valencià) *vigent*, encara que n'hi apareixen dos accepcions, l'una remet a l'altra: **2. adj.** DRET Que està (una llei, una ordre o un costum) en vigor, que s'aplica i que s'ha d'observar.

Ja sé que Fuster no és una llei, una ordre ni un costum, però m'ha semblat més adient, que posar-li l'adjectiu *actual*, un mot que el DNV definix com allò que existix en el moment present. Podríem ser més contundents i titular aquest article com *Joan Fuster, vigent i actual*! encara que semblaria una redundància. En qualsevol cas, em pareix que el títol està ben triat, ja que la seua formació acadèmica provenia del camp del dret, encara que se'l disputaren historiadors i lingüistes per afegir-lo a les seues *files*. Del que no hi ha dubte és del fet que Joan Fuster és un escriptor de primera fila, un gran assagista i per a una gran part de la població, un desconegut! Perquè el nom de Fuster sona, se sap que és un escriptor de Sueca, controvertit i debatut en la seua època. I per sort l'alumnat de 2n de Batxillerat l'estudia en el seu currículum de València: Llengua i Literatura i en la majoria de centres tenen com a lectura obligada *Diccionari per a ociosos*.

Però, com en tot, el coneixement del personatge dependrà en gran manera del saber fer de la professora o professor que a l'alumnat li toque en sort. Jo li pegue voltes i pense ¿És *Diccionari per a ociosos* el llibre adequat per a llegir, debatre i obrir la ment d'un alumnat adolescent poc coneixedor de la realitat valenciana? No ho crec! Des del meu punt de vista és un llibre que no es pot llegir d'una vegada, és més aïna un llibre de consulta, de "tauleta de nit", d'anar llegint de tant en tant, un "diccionari improvisat" que Fuster va realitzar reunint en un volum escrits diversos, catalogables dins del gènere de l'assaig. És un llibre que interessa per l'experiència humana, moral, intel·lectual i social que subjau en els escrits de Fuster i és per això que, segurament, se li puga traure molt de suc en aquest sentit, perquè és un llibre per a reflexionar en comú, entre tota la classe, per a escoltar els diferents punts de vista i arribar a conclusions coincidents o divergents, una obra que "guia els seus lectors pels camins de la intel·ligència perquè s'enfronten a les seues pròpies debilitats", com vaig llegir en un llibre de text dels anys noranta.

Ara bé, ¿no penseu que el nostre alumnat de 2n de batxillerat, que viu ara mateix al País Valencià, necessita algun revulsiu més fort? ¿Alguna lectura que l'enfronte amb la seua pròpia història, llengua i cultura, en definitiva, que l'ajude a prendre consciència del territori on habita? Fuster encara és vigent i té molt a dir-nos en aquests aspectes.

Enguany celebrem el centenari del seu naixement, i és per això que moltes institucions i tota mena d'associacions culturals dels territoris que compartim el mateix àmbit lingüístic s'han apressat a organitzar conferències, jornades, simposis i congressos sobre la seua figura. S'han reeditat alguns dels seus llibres, se n'han fet traduccions a altres llengües, se n'han impulsat grans i xicotetes exposicions, i un llarg etcètera. Sé que els intel·lectuals, els especialistes en Fuster, les universitats, tindran el seu Any, però el que a mi em preocupa és que la seua figura no vaja més enllà i que no arribe, especialment, a la gent jove, a les noves generacions, perquè Fuster és plenament vigent i s'ha de redescobrir. El millor homenatge a Fuster serà llegir la seua obra, però no el podem amagar darrere de la seua obra menys controvertida, que si bé ens ajuda a pensar i qüestionar-nos, aquesta reflexió només pot existir plenament després del descobriment de qui som nosaltres, els valencians i les valencianes. Tal com ja apunta Fuster en el pròleg a la segona edició de *Nosaltres els valencians*:

Sé que els intel·lectuals, els especialistes en Fuster, les universitats, tindran el seu Any, però em preocupa que la seua figura no vaja més enllà i que no arribe, a les noves generacions

“El llibre havia sorgit d'un esforç sincer per a comprendre, per a aclarir-me a mi mateix, en reflexió solitària, les causes i els efectes del nostre fracàs com a poble.

I el tanca dient:

“Encara quedem valencians, molts valencians, cada dia més, que no volem (...) deixar d'ésser el poble que som, que no volem cedir a la dissolució ni a la indiferència”

L'assumpció per part dels centres educatius als anys huitanta i noranta del segle passat que l'escola havia de ser un dels motors principals per a la recuperació de la llengua pròpia i del sentiment de pertànyer a un territori diferenciat, s'ha anat oblidant sense cap sentiment de culpa

Som moltes persones les queensem que s'ha de tornar a llegir Fuster, que cal continuar el que ell va començar. Rellegir els seus opuscles, “Ara o mai” ; “País Valencià, per què?; “Qüestió de noms”, entre altres, que no estan caducats ni superats. Han passat 40 anys i tenim un problema encara més greu que aleshores, molts valencians i valencianes pensen que aquest problema ja està superat. L'assumpció per part dels centres educatius als anys huitanta i noranta del segle passat que l'escola havia de ser un dels motors principals per a la recuperació de la llengua pròpia i del sentiment de pertànyer a un territori diferenciat, amb les seues comarques, la seua toponímia, tot! s'ha anat oblidant sense cap sentiment de culpa. No passa res si la llengua mor lentament. Qui patix?

CENT^{de}FUSTER

Per això cal tornar a Fuster, treballar els seus textos a les escoles perquè ens torne a il·luminar, fer-lo vigent. Fuster no va pretendre mai ser dogmàtic, però només hem de fer una passejada per les grans ciutats i no tan grans perquè aquest text de Fuster siga plenament actual:

“Un idioma no pot subsistir a força de grans poetes, de distingits novel·listes, d'escriptors subalterns entre els quals m'incloc. No basta una “literatura”. Ni que siga insigne i la nostra ho és. Una “literatura” no pot salvar-se si

no se salva la llengua en què s'escriu... ¿No serà després-demà “llegir català” una eventualitat erudita, com avui ho és “llegir llatí”? La recuperació del català demana moltes activitats governamentals...”.

Ací ho deixo, perquè Fuster és una font inacabable d'idees i de pensaments que ens empenyen a l'acció. Com ell mateix escriu: “Un humanista és tot el contrari d'un esteta: no és l'home que toca el violí mentre Roma està cremant-se. Ell és el primer a lluitar contra els piròmans”. Gràcies, Fuster. ■

Posseït per la paraula

Rosa Roig Celda,
professora i escriptora

"I morir deu ser deixar d'escriure", perquè viure és escriure i escriure és viure. I així va passar la major part de l'existència Joan Fuster, escrivint. I entre lletra i lletra, lamentant el poc de temps de què disposava per a llegir. Un plany fal·laç perquè la seua biblioteca personal conté entre llibres i revistes més de 33.000 exemplars: "Llegir és l'única cosa que m'ha divertit sempre". I s'hi divertí. Un "autor discutidíssim, agre i sempre devot de dir la veritat sense disfresses", segons Carmelina Sánchez-Cutillas. Dir la veritat, escriure-la, encara que no sempre "coincidesca amb la justícia".

"Tot depèn de la paraula" però, vosaltres llegiu un "tota". Tota una vida condensada en cartes, articles, llibres, poemes, conferències, diaris, articles, aforismes, pròlegs, assaigs, divulgació, pamflets, "tebeos" per a intel·lectuals. I una ferma confiança en la lletra. Soc un "obrer de la ploma", un precari obrer de la ploma, més ben dit de la màquina d'escriure. Un obrer en precari, de treball mal pagat, poc pagat, no pagat, de preu escamotejat, de treball pagat amb retard, de treball fet sense cobrar. Vivint entre "Aquesta vegada he tingut prou feina: s'entén, és clar, feina que no dona xavos" i "Em passe les hores escrivint per poder sobreviure". Escriure també era sobreviure. Joan Fuster, una de les figures cabdals de la història de la cultura i la literatura catalana des que Maria de Montpeller va parir Jaume I i morí en Roma defensant la legitimitat del seu fill contra el rei que l'havia repudiada, un obrer en precari.

Escriure per cobrir totes les necessitats: intel·lectuals, ètiques, íntimes, econòmiques, compromeses, militants. I escriure és també venjar-se. I també una malaltia, en paraules de Montserrat Roig. I en el cas de l'escriptor suecà, un intentar posseir el terme just. És Fuster qui reflexiona: "¿Escriure bé?, ¿què vol dir? Probablement, escriure en cada moment la paraula justa: justa i insubstituïble". I mentre escrivia es lliurava a nosaltres, sense confidències íntimes, però deixant-nos escoltar una veu nítida: divertit, provocador, erudit, divulgador, enfadat,

impertinent, humil, escèptic, encuriósit, prudent, irrepètible, irreductible. Intentant complir amb la primera obligació d'un escriptor: ser llegit.

És Fuster qui reflexiona; ¿Escriure bé?, ¿què vol dir? Probablement, escriure en cada moment la paraula justa: justa i insubstituïble"

Viure és escriure. Cobrar pel treball intel·lectual, això són figures d'un altre paner. Fuster explica una i mil vegades que escriure és un ofici sacrificat: "Treballo com una mula, guanyo pocs cèntims i quedo malament amb tothom". Glòria a Fuster, que va ser generós i "pobre" fins que aconseguí –després de passar un calvari vergonyant– un jornal digne l'any 1983. Mentrestant més de 4.000 col·laboracions en premsa, aproximadament 100 llibres i unes 20.000 cartes. L'orgull de ser un gran treballador i la consciència que la vida li passa omplint papers.

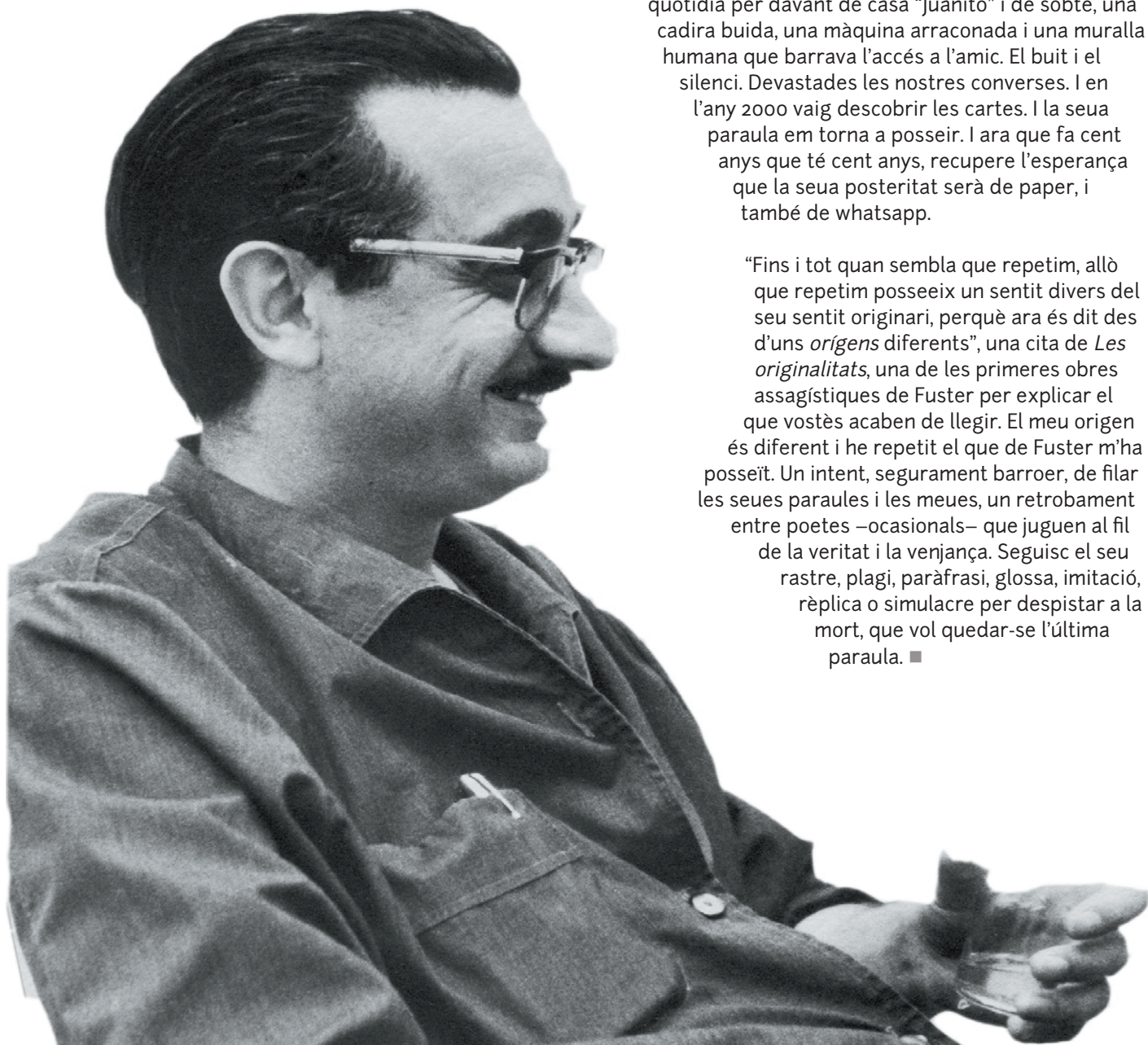
L'any 1958 prologava el llibre *És a dir* de Clementina Arderiu, i ens explicava com la poeta era arrel viva, i cant i exaltació vital, i s'hi retratava com a escriptor d'una sola obra publicada en "capítols esparsos", fragments diversos convergits en unitat. Com esparses són les més de vint mil cartes conservades, quasi una cada dia, escrites entre 1939 i 1992. Un esforç i una necessitat que durà seixanta anys. Un balanç de vida que arrodoneix la contundència de la seua obra. Ja sabeu "Escriure, és escriure cada dia", l'aforisme o la realitat més autèntica?

I també va existir el silenci, un de quasi vint anys, en la premsa valenciana. Adeu, a *Las Provincias*, *Levante* o *Jornada*, dels anys quaranta i cinquanta. I morir deu ser deixar d'escriure per haver escrit *El País Valenciano*, i *Nosaltres els valencians*. Curiosa casualitat la del silenci que comparteix amb les autores i amigues Carmelina Sánchez-Cutillas i Maria Beneyto, que també van callar massa temps.

Sort que posseït per la paraula no deixà de practicar la "virtut" de dir exactament les coses, de treballar per a obtindre l'exactitud expressiva. Aquell treball que tot ho justifica. Fins i tot, el treball mal pagat que significa precarització de la cultura i de qui s'hi dedica en cos i ànima cada dia, per malaltia i per convicció a l'ofici d'escriure. Bàsicament, perquè confia en la lletra. Perquè "posseeix" la llengua i en el fragment de llengua que "posseeix" escriu, pensa, sent i calcula. I en cada fragment de la seua obra, ens provoca. I ens diu la veritat, ja sabeu, aquella que servirà per a la venjança.

Vaig visitar Joan Fuster en sa casa de Sueca durant onze anys, des dels díhuit anys, una cria universitària, impertinent, ignorant. El considerava un amic, trist, que vivia envoltat de papers i estava ridículament enganxat a una màquina d'escriure —la màquina a través de la qual "feia comprensible l'infinit", com explica Irene Vallejo—. L'escoltava més que no el llegia. I en morir, l'any 1992, vaig deixar de sentir la seua veu. Entre ell i jo s'instal·là el silenci. Aquell dia de juny, un carrer buit, un passar quotidià per davant de casa "Juanito" i de sobte, una cadira buida, una màquina arraconada i una muralla humana que barrava l'accés a l'amic. El buit i el silenci. Devastades les nostres converses. I en l'any 2000 vaig descobrir les cartes. I la seua paraula em torna a posseir. I ara que fa cent anys que té cent anys, recupere l'esperança que la seua posteritat serà de paper, i també de whatsapp.

"Fins i tot quan sembla que repetim, allò que repetim posseeix un sentit divers del seu sentit originari, perquè ara és dit des d'uns *orígens* diferents", una cita de *Les originalitats*, una de les primeres obres assagístiques de Fuster per explicar el que vostès acaben de llegir. El meu origen és diferent i he repetit el que de Fuster m'ha posseït. Un intent, segurament barroer, de filar les seues paraules i les meues, un retrobament entre poetes —ocasionals— que juguen al fil de la veritat i la venjança. Seguisc el seu rastre, plagi, paràfrasi, glossa, imitació, rèplica o simulacre per despistar a la mort, que vol quedar-se l'última paraula. ■

Joan Fuster: el tall esmolat de l'aforisme

Bernat Joan i Marí

En la celebració del centenari de Joan Fuster, constatarem que es tracta d'un assagista clau per entendre el nostre segle XX, per copsar el procés de recuperació de consciència nacional, tant al País Valencià com al conjunt dels Països Catalans i per assumir l'exercici de la llibertat d'expressió amb uns mínims de dignitat col·lectiva. Hi haurà aspectes, emperò, que continuaran semblant perifèrics. I que, en canvi, des del meu punt de vista, són d'una gran importància. Parlem, per exemple, del Fuster dels aforismes.

Un aforisme, segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, és una "proposició breu i sovint enginyosa que enuncia una norma científica, filosòfica o moral sense argumentar-la." En essència, un aforisme vendria a ser un tuit, una piulada, que pretengués ultrapassar mínimament els petits esdeveniments de la vida quotidiana. I mirar d'extraure'n algun tipus de categoria. Idò bé: Joan Fuster, el gran assagista, el gran indagador en la nostra memòria històrica, el gran polemista, el forjador de la idea moderna de Països Catalans, va ser també -i vull remarcar-ho molt- un grandíssim creador d'aforismes. Tant que avui n'hi ha que es diuen i es prediquen sense que qui ho fa tenguí consciència que l'origen es troba en el genial escriptor de Sueca.

per al pensament de la segona meitat del segle passat a la nostra part del món: *Nosaltres, els valencians*. En aquest assaig, l'autor hi desvetllava, a grans trets, la consciència històrica del País Valencià. Hi posava de manifest (oh, tabú!) la catalanitat constitutiva del Regne de València, el fet conegut de tothom i celebrat però no del tot assumit que el Regne de València el varen formar, bàsicament,

**Joan Fuster ha estat
una figura clau per als
Països Catalans de la
segona meitat del
segle XX**

IMPACTE DE FUSTER A LA CULTURA CATALANA

Joan Fuster ha estat una figura clau per als Països Catalans de la segona meitat del segle XX. Avui la Catalanofonia -i, molt especialment, el País Valencià- seria molt diferent sense l'aportació clau de Joan Fuster. En ple franquisme, l'any 1962, Fuster publicava un llibre que ha estat un far

catalans. Es refermava en la catalanitat de la llengua i mostrava obertament les claus del perquè de la situació de minorització lingüística al País Valencià, dels complexos de la seua societat en relació a la llengua, de la diglòssia interlingüística imperant i dels prejudicis que aquesta comportava (i, en bona part, encara comporta). Exposava descarnadament el perquè del sentiment d'inferioritat de la segona capital de la nació (València) enfront de la primera (Barcelona), a partir de la constatació que en un dels territoris, més bé o més malament, s'havia consolidat la revolució industrial, i a l'altre no. I, amb profusió de documents, amb un transfons de profunda erudició històrica, assentava les bases per a definir el que avui entenem com a Països Catalans.

Bona part dels arguments ja havien aparegut també a *El País Valencià*, un llibre que, sota l'aparença de volum de viatges (o de guia per conèixer el tros), desvetllava ja claus històriques importants per entendre el País Valencià (i, per extensió, també, les Illes Balears i el Principat de Catalunya). I, més endavant, hi tornaria moltes vegades,

**Com a gran assagista,
periodista i polemista,
Fuster té moltes
facetes**

generalment com a polemista. Encara ens és útil retornar a textos com *Qüestió de noms*, aclaridor de cap a peus en qüestions terminològiques.

De Fuster, al País Valencià i arreu dels Països Catalans, se n'ha dit de tot. Poc després de la publicació de les obres cabdals a què hem fet referència, el varen cremar (en efígie, per sort per a ell) a les falles. Anys després, ja en plena transició a la democràcia (vejats miracle!) els terroristes atacaren casa seua amb una bomba (fet que no va ser considerat "terrorisme" ni per la delegació del govern d'aleshores ni pels màxims responsables policials; i, no fa falta dir-ho, mai no es varen trobar els autors de l'atemptat, la impunitat del qual va propiciar nous atemptats al País Valencià). I, una vegada traspassat, a partir de la meitat dels norantes, hi ha hagut tot un revisionisme de l'obra fusteriana, fet, almanco aparentment, des de la proximitat, però sempre intentant rebaixar-ne les expectatives. A l'altre costat, Fuster ha marcat els molt pròxims, els pròxims i els no tan pròxims d'una manera que crec que encara no estam en condicions d'avaluar. Perquè, sense l'obra de Fuster, fins a quin punt hi hauria avui, al País Valencià, el grau de consciència nacional (més o menys acceptable, segons punts de vista i opinions) que hi ha? Sense Fuster, hi hauria avui una generació d'escriptors i d'intel·lectuals valencians plenament autocentrats, conscients de la pròpia identitat nacional i forjadors -malgrat el tap polític- del País Valencià del segle XXI? Sense Fuster hi hauria escola en valencià? I mitjans de comunicació en la nostra llengua, a l'antic Regne? I editorials que funcionen amb una relativa normalitat dins el conjunt de la cultura catalana?

ALGUNS AFORISMES DE PLENA VIGÈNCIA

Joan Fuster tenia moltes condicions de visionari. Entenia molt bé tant el seu país com el conjunt dels nostres països, comprenia les nostres febleses i forteses col·lectives, i

„

No us feu il·lusions: el poder canvia de mans, però rarament vacil·la”

Fuster valorava, per damunt de tot, la llibertat

sempre estava imbuït d'un sentit crític agut i punyent. Per això presentava aquesta capacitat innata per a l'aforisme. En poques paraules, en una pinzellada, en un llampec, era capaç de concentrar-hi més idees, potser, que en qualsevol llarga explicació. En comentar aquest aspecte, sempre em ve al cap una enquesta que va fer la revista *Destino* entre els escriptors en llengua catalana, just al principi de la transició, en què se'ls demanava allò tan massegat de per quina raó escrivien en català. La majoria dels autors es dedicaren a abocar a les pàgines d'aquella revista dolls de literatura sobre les estranyes raons que porten els autors catalanoparlants a escriure en la llengua pròpia. Cosa que, evidentment, mai no s'haurien qüestionat els autors de cap llengua amb un ús plenament normalitzat, encara que tenguí menys gruix de públic lector, posem per cas, que els autors catalana. Seria prou exòtica una enquesta a Hongria demanant als escriptors hongaresos perquè escriuen en magiar, o una de similar a Holanda preguntant-los sobre el sorprenent costum d'escriure en neerlandès. Fuster va fer pedagogia a la seua manera: es va limitar a contestar en menys de mitja línia. "Porque me da la gana", va respondre. I potser va ser més explicatiu que totes les llargues explicacions que hi abocaren els altres.

Com a gran assagista, periodista i polemista, Fuster té moltes facetes. Partint d'un recull magnífic de 30 aforismes essencials de Fuster que va compilar la revista *Saó*, la degana de les revistes del País Valencià, m'he permès fer una mica de classificació d'aquests diferents aspectes: l'enamorat de la vida, l'escèptic, el revolucionari, el liberal, l'antipedant i l'inclassificable.

a) Fuster vitalista

Fuster apostava, a l'hora de llançar la llambregada d'un aforisme, per la desmesura. Així, sobre els sentits que ens uneixen a aquest món tan formós i que fins i tot a un catòlic practicant com el gran Joan Maragall li feien preguntar-se què més se'ns pot oferir en una altra vida, escriu: "Cinc sentits corporals. Demaneu-ne més!".

D'acord amb la reivindicació dels sentits reivindica l'amor i posa en alerta sobre el seu marciment. "Afanyeu-vos a estimar. Els amors tardans ja no són amors: són manies". I apostava obertament, amb aquesta actitud clarament vitalista, per la sorpresa: "Els únics plaers que no defrauden són els imprevistos".

b) Fuster escèptic

Joan Fuster sempre va posar en alerta davant aquells que tenen unes conviccions massa fermes i, sobretot, va abominar obertament de qualsevol tipus de fanatisme. Hereu de la Il·lustració francesa i de l'esperit del Segle de les Llums, va mantenir sempre un sa escepticisme davant la societat que l'envoltava, davant el país i davant les ideologies. Així, aconsellava: "No tingueu més conviccions que les imprescindibles". Ho deia, sense cap dubte, un home de conviccions profundes. Però només les imprescindibles!

No atorgava al coneixement històric una gran relació amb la felicitat ("Les persones felices no tenen memòria") i sabia de la capacitat dels humans de llaurar tort: "Res no uneix tant com una bestiesa compartida".

També s'havia de saber que "la veritat no sempre coincideix amb la justícia". I a fe que n'hem tengut un bon tast durant aquests darrers anys!

FUSTER REVOLUCIONARI

Si d'alguna cosa la dreta valenciana i el conservadorisme carrincló acusava Fuster era de causar una autèntica revolució. Certament, així hem de considerar el procés de recuperació de l'autoconsciència d'un País com el Valencià, tan profundament castigat per les polítiques encaminades a la seua despersonalització més profunda.

Coincidia amb els anarquistes amb el fet que el poder s'aferra al poder i que això corromp els que l'exerceixen.

”

**Tota política que no
facem nosaltres serà
feta contra nosaltres”**

"No us feu il·lusions: el poder canvia de mans, però rarament vacil·la". Per això, "el que mana vol que els manats siguin dòcils. Hem de partir d'aquesta obvietat".

Atribuïa, emperò, alguns poders als ciutadans. "Digueu la veritat. Així us vengeu". La veritat, certament, sol ser revolucionària. I, de vegades, encara més. I apostava decididament per un optimisme militant i destacava, des del meu punt de vista, com a estratègia: "No acceptes la derrota fins que no trobes que sortiràs guanyant". Bon missatge per als derrotats abans de presentar batalla.

Si alguna cosa no trobam mai en Fuster és aquesta moral de derrota: ben al contrari, en les circumstàncies més adverses, planta cara i mira de mantenir les posicions. Epl Sempre disposat a canviar-les, si el convencen amb arguments...

FUSTER LIBERAL

L'assagista de Sueca ja ens havia dit que tenguéssim poques conviccions absolutes, que anàssim alerta. I, per això, naturalment, defensava el dret a intentar convèncer els altres, però també a ser convençut. "Reivindiqueu sempre el dret a canviar d'opinió: és el primer que us negaran els vostres enemics".

Tot i que mantenia, segons bona part de l'opinió pública (de l'època i d'ara) moltes posicions revolucionàries, també era escèptic davant les revolucions: "Quan una revolució és impossible corre el risc de convertir-se en tot el contrari: en una reacció". Torna a sorprendre l'actualitat d'alguns d'aquests aforismes fusterians, i la seua aplicació a la societat de la tercera dècada del segle XXI. Perquè el bé i el mal moltes vegades són relatius, i tenen un grapat de matisos intermedis. Per això, "entre el bé i el mal podríem aspirar a l'alegria".

Fuster valorava, per damunt de tot, la llibertat. "Si tens un fill, ensenya'l a ser lliure. Encara que siga a costa teua". I, en la mateixa línia, i perquè ningú no ho perdés de vista: "La llibertat és un hàbit, i no resulta gens fàcil d'adquirir. Només s'adquireix amb la pràctica".

e) Fuster antipedant

Si una cosa molestava Fuster era la pedanteria i els pedants. Per això, va ser molt punyent amb els intel·lectuals que s'escolten a si mateixos, amb els escriptors massa pagats de la seua obra, amb els egos desmesurats (tan habituals en determinats cercles).

Així, explicava en poques paraules en què consisteix la filosofia: "La filosofia és l'art d'agafar la vaca pels collons". En poques paraules deia en què consisteix la lectura (i reivindicava la lectura popular, en el sentit més ampli i profund): "Llegir no és fugir. Llegir és seguir vivint, i cadascú ho fa a la seua manera". Sense sortir del camp literari: "Un bon llibre sempre és una provocació". Al cap i a la fi, "els llibres no supleixen la vida, però la vida tampoc no supleix els llibres".

Davant els que xerren i xerren opinant sobre tot i sense saber gaire de res, advertia: “No faces de la teua ignorància un argument”.

f) Més Fuster

Hi ha un Fuster que alguns podrien qualificar d'inqualificable, no perquè no es pugui etiquetar (que d'etiquetes se'n poden posar sempre), sinó perquè se supera a si mateix, amb contundència, amb fuetades demolidores que no admeten pràcticament contestació. Hem pensat que aquesta sèrie havia d'acabar amb dues que mereixen ser esculpides en pedra (una d'apparentment banal i una altra que concentra tot l'ABC de la participació política).

Les coses elementals són elementals. En una societat en què s'han dit tantes ruqueries sobre qüestions com l'educació, en què s'ha arribat a qüestionar si parlar la llengua pròpia en determinades circumstàncies fa ben o

mal educat, Fuster ens etziba: “Forma part d'una bona educació saber en quines ocasions cal ser maleducat”. Es pot concentrar més ciència sobre sociologia, urbanitat, psicologia social o relacions interpersonals, en menys paraules?

I la que concentra tot allò que qualsevol ciutadà passiu hauria de saber sobre política (aforisme especialment dedicat als “neutrals”, als que abominen de la política, als que pensen que la política ja la faran els altres, als polítics que no es consideren polítics i que Joan Fuster no va ser a temps de conèixer, però que estic segur que haurien tastat el seu fuet dialèctic): “Tota política que no facem nosaltres serà feta contra nosaltres”.

Acabem amb aquestes paraules. Deixem que acabi l'argumentari d'aquest paper el mateix Joan Fuster. Pocs ho han sabut dir amb aquest grau de condensació, amb aquesta saviesa, amb aquesta habilitat innata, amb aquesta contundència, amb aquest esclat de claror. ■

Joan Fuster i la realitat

Joan F. López Casasnovas

L'any 2012, amb motiu del 50è aniversari de la publicació de "Nosaltres, els valencians" (i de "Qüestió de noms", i d' "El País Valenciano") vam tenir ocasió de llegir molts articles lloant o provant de desacreditar el valor i la vigència de l'obra del gran intel·lectual de Sueca. Alguns, previnguts davant qualsevol deriva identitària, han volgut carregar-li les culpes del fracàs del nacionalisme valencià. Com si plantejar l'emancipació d'una comunitat nacional secularment sotmesa, hagués de comportar inevitablement més estructures jeràrquiques i més submissió i una nova idolatria. Com si Fuster tingués tota la responsabilitat en la desafecció política de la societat valenciana, que ell, lúcidament, havia descrit apuntant-hi, si més no, tres causes: una fallida industrialització i una agricultura dominadora, el menyspreu de la llengua 'pròpia' i la dependència de la política espanyola, fos quina fos. També considerava força perniciosos el fraccionament cultural i social del país (nord i sud, est i oest), resultat de l'esbocinament provincial/autonòmic a què ens condemna la Constitució per voluntat expressa del sucursalisme polític; motius tots plegats que feien impensable una acció col·lectiva positiva de prou entitat. Fuster apuntava, en el context de les esperances en què la postdictadura feia desitjar i les immediates frustracions que generaria, a la democràcia (sense adjectius) com a mètode per superar la vulnerabilitat extrema en què es trobava la nació dels Països Catalans.

Cert que Fuster, català de València o catalanista valencià, tenia una idea de la nostra nació que abastava tot el territori lingüístic de parla catalana i que, en aquest sentit, la realitat del seu poble, perduda en gran mesura la consciència dels orígens, feia inviable la recuperació d'una idea nacional identitària ("qui perd els orígens, perd identitat", repetia Raimon cantant). He escrit "del seu poble", vull dir valencià, però igualment podríem referir el mateix als pobles insulars i, per suposat, a tota l'àrea "perifèrica" respecte de la gran metròpoli barcelonina.

Que la seva immensa feina intel·lectual no hagi arribat a tota la gent, al poble, és una veritat a mitges. Certament, la

realpolitik al País Valencià (i a les Illes) ha transitat per vies molt allunyades del pensament autocentrat de Fuster, que no ignorava, òbviament, fins a quin punt el provincianisme havia calat en una població encantada d'existir "per a oferir noves glòries a Espanya" o per declarar-se, en el cas de les Illes, mallorquina / menorquina / eivissenca / formentera i... espanyola sense solució de continuïtat, a parts iguals en el marc d'un indiscutit espanyolisme. D'altra banda, no es pot negligir, com semblen voler fer alguns crítics amb el Fuster més 'polític', tot l'odi i la violència que la ultradreta va exercir contra ell igual que contra Sanchis Guarnier i contra tothom que s'atrevis a plantar cara al blaverisme, ordit a partir del contuberni Abril Martorell (UCD) i Alfonso Guerra (PSOE) per neutralitzar i diluir la força dels plantejaments democràtics del valencianisme polític. Les bombes que van esclatar als domicilis de Sanchis i de Fuster no eren cap broma sinó un atemptat real a llurs vides respectives, igual que més endavant assassinarien Guillem Agulló enmig d'una impunitat espantosa.

Fuster, català de València o catalanista valencià, tenia una idea de la nostra nació que abastava tot el territori lingüístic

Però també és ver que el llegat fusterià ha nodrit ideològicament la tasca de diferents generacions de valencianistes, d'un actiu nucli d'intel·lectuals capaços de repensar el seu país o, si més no, de motivar un debat prou fèrtil sobre la nació dels valencians més enllà dels mites de la *Valencia feliz*. Potser sí que, com explica agudament Toni Cucarella (2012), Joan F. Mira esmeni la plana a Fuster, i que de la divisa ser valencians és la nostra manera de ser catalans es passi a considerar que els Països Catalans són una utopia prescindible. Una reformulació nacional que permet raonablement deixar de ser "catalanista" sense haver de ser necessàriament anticatalanista.

El temps que ha transcorregut de llavors ençà no sembla desacreditar les tesis fusterianes

No obstant açò, el temps que ha transcorregut de llavors ençà no sembla desacreditar les tesis fusterianes, ans, ben al contrari, les reforçaria. Idees com que tota llengua és un mercat i que o es tenen en compte els més de deu milions de consumidors catalanoparlant o difícilment el català tindrà accés a les noves economies i a les tecnologies de la comunicació, fonamentals per al futur de la llengua, de qualsevol llengua. Que o som capaços d'actuar conjuntament catalans principatins, illencs i valencians o no farem res. Que els poders espanyols tenen la nostra sort decidida i aquesta és l'extinció. (Vegem la desvinculació de la *provincia de Alicante* respecte a la resta del país, que una dreta espanyolista rabiosa malda d'impulsar, *indesinenter*, des d'allà on governa i que, davant d'aquesta atemptat de lesa *valenciania*, l'actitud dels actuals partits al govern de la Generalitat sigui d'una timidesa exasperant). Que si els ciutadans no participam críticament en la política, aquesta inexorablement es farà en contra nostra... Heus aquí veritats axiomàtiques, que trobam desenvolupades i ben argumentades en diferents textos de Fuster.

Cal, idò, no deixar de llegir Joan Fuster. El seu pensament, que exposa amb una gran claredat, no ens deixa indiferents, ens situa en el dubte raonable, filosòfic, i és un arsenal d'armes pacífiques, argumentals. I també ens adverteix dels perills i ens obliga a posicionar-nos davant els reptes que hem d'enfrontar cada dia. Digau, doncs, si no li sobra raó quan planteja la trampa contra el català que presenten les propostes oficials de "bilingüisme": *Un idioma no pot subsistir, viu, dins la societat que li és pròpia, si no és l'idioma de tothom i practicat per tothom a tothora. El nostre cas, a banda i banda dels Pirineus, és el de la interferència política d'una altra llengua, hegemònica per raons de classe, de prepotència administrativa i —a escala editorial, per exemple, i en tots els mitjans de comunicació de masses— de 'mercat'*¹.

És evident que, per a Fuster, el futur de la llengua va lligat al futur de la nació, i que *per 'salvar' el català, d'un cap a l'altre de l'àrea lingüística, no hi ha més remei que reclamar dels catalanoparlants una fidelitat plena a la llengua i en tots els aspectes*. I reafirma: *No hi ha cap alternativa contra aquesta sinistra maquinació de l'unitarisme espanyolista, si no és una represa àmplia de l'autoconsciència més elemental. I de Salses a Maó, i de Fraga a Elx, i d'on siga a on siga, la reclamació del català com a idioma 'normal' ha de ser terminant*².

Cal, idò, no deixar de llegir Joan Fuster. El seu pensament no ens deixa indiferents

En una nota de dietari datada a Barcelona el 23 d'abril de 1956 escriu sobre els *soi disants* antinacionalistes³. Admetent que determinades ideologies nacionalistes han resultat nefastes en les guerres del segle passat, especialment a Europa —bel·licositat, esperit localista i fons burgès—, adverteix, però, que en comptes de ser-ne la causa, sovint el nacionalisme n'és l'efecte, un pretext per a tapar interessos més obscurs i inconfessables.

1 Vid. "Ara o mai", ed. 3i4, Quadern, núm. 20; 1981; p. 11).

2 Ibidem (pp. 58-59).

3 Fuster i Ortells, Joan (1990): *Diari 1952-1960* dins Obres Completes/2; ed. 62, Barcelona (pp. 232-239).

Per mi que té una actualitat molt gran el fet de referir-se a la coincidència que es dona en l'antinacionalisme entre *els europeistes de professió, els figurins cosmopolites i els afiliats a les Internacionals més o menys vives*. Amb coneixement de causa, rebut aquests posicionaments, que no semblen ser més que una astúcia pròpiament nacionalista, procedent de *les nacions que tenen el nacionalisme més arrelat perquè l'hi inciten i treballen les enormes maquinàries estatals*. La mateixa obsessió de sempre del supremacisme expansiu.

Quant a l'universalista cultural i altres tipus afins, diu que *mentre [el pobre catalanet] es resigna a vegetar en la modèstia del folklore, en el clos dialectal, el cosmopolita li perdona la vida, perquè sempre és bo de tenir colònies*; en realitat, allò que el cosmopolita defensa és un monopoli nacional...

En tercer lloc, els internacionalistes 'políτικοobreristes' blasmen el nacionalisme per burgès i insolidari, però, en

canvi, es posicionen a favor d'un Estat nacional unitarista en què estan còmodament instal·lats (no deuen haver llegit prou bé Lenin i el dret d'autodeterminació de les nacions). *Potser la 'burgèsia', en això, és, no tant una desigualtat entre els individus, com una desigualtat entre els pobles (que implicarà, també, la desigualtat entre individus, i, més que l'explotació de l'home per l'home, l'explotació d'un poble per un altre*.

En fi, davant la insolència de tant d'espanyol 'antinacionalista', sempre podem adduir que *som molts els homes del món -i, ai!, a la mateixa Europa i tot- que ens sentim nacionalistes perquè els altres no ens permeten deixar de ser-ho*. Personalment sempre he tingut aquest mateix sentiment i, davant anys de paràlisi forçada per un Estat que se'ns manifesta constantment en contra, no és estrany que molts ciutadans del nostre país hagin decidit transitar del nacionalisme forçat a l'independentisme. ■

L'any Joan Fuster

En el centenari del seu naixement

Damià Pons

La revista *Pissarra* l'any 1994 va dedicar un monogràfic a Joan Fuster i Ortells (Sueca, 1922-1992). El número és una fita d'obligat reconeixement a l'hora de fer la història de la recepció a Mallorca de la figura i l'obra del gran intel·lectual valencià. El lligam de Fuster amb Mallorca sobretot va ser intens en la dècada de 1950. Entre 1955 i 1960 va publicar quatre títols a la Biblioteca Raixa de l'Editorial Moll, els primers de la seva producció assagística i d'historiador de la literatura: *El descrèdit de la realitat*, *La poesia catalana*, *Indagacions possibles* i *Judicis finals*. L'any 1972 encara n'hi va afegir un altre: *Babels i babilònies*. També va ser un col·laborador habitual de les miscel·lànies que l'Editorial Moll va anar publicant anualment a la Biblioteca Raixa amb el títol genèric de *Cap d'Any*. Així mateix, Fuster va intercanviar amb Francesc de B. Moll i la seva filla Aina, amb Josep M. Llopart i Llorenç Villalonga, un nombre ben considerable de cartes, les quals són molt útils per a la reconstrucció de la vida literària de les dècades dels cinquanta i seixanta. Amb Baltasar Porcel també hi va tenir una relació important: l'andritxol el va entrevistar a la revista *Serra d'Or* i ambdós participaren (juntament amb Josep M. Castellet, Josep Ferrater Mora i Joaquim Molas) en la jornada de reflexió sobre la cultura catalana que es va fer l'estiu de 1967 a Vallvidrera, al domicili del mateix Porcel. El contacte inicial de Fuster amb la gent de Can Moll es produí gràcies al valencià Manuel Sanchis Guarner, el qual en aquella època era resident a Palma ja que el filòleg menorquí l'havia acollit professionalment quan fou desterrat de València, una vegada s'hagué acabat el seu període d'uns anys d'empresonament per la seva condició d'oficial de l'exèrcit republicà durant la Guerra civil.

Fuster vengué a Mallorca per primera vegada l'any 1954. També sabem que va participar a les Converses poètiques celebrades a l'Hotel Formentor el 1959. Igualment que fou un dels participants en una reunió clandestina de naturalesa política i d'orientació nacionalista que es va fer a S'Arracó l'any 1968. Tot i això, a l'hora de parlar del lligam entre Joan Fuster i Mallorca possiblement el fet de més rellevància i transcendència sigui la seva condició d'autor de *Nosaltres, els valencians*, l'obra que va inspirar i a servir de model a Josep Melià per escriure *Els mallorquins*.

L'historiador Jaume Vicens i Vives, autor de *Notícia de Catalunya* (1954), devers l'any 1960, va llançar des de les pàgines de *Serra d'Or* una consigna: Conèixer-nos. Era una incitació a l'estudi de la història de cada un dels territoris de llengua catalana amb l'objectiu d'aclarir una sèrie de preguntes: què hem estat?, què som?, què hauríem d'aspirar a ser? En referència, en tots els casos, a aquell fet nacional diferenciat que s'havia anat forjant a partir de l'Edat Mitjana i que tenia en la catalanitat d'origen i de llengua i cultura el seu element més substancial i més identificador. Fuster va recollir l'envit llançat per Vicens Vives i ja l'any 1962 va publicar *Nosaltres, els valencians*. Melià, empès per l'estímul de l'obra de Fuster, entre l'octubre de 1963 i l'agost de 1964, va redactar *Els mallorquins*. La censura, però, no en va autoritzar la publicació fins l'any 1967. El fet que Joan Fuster fos l'inspirador principal de l'obra de Melià, una de les més decisives de la Mallorca contemporània, en la mesura que va contribuir al relleu del mallorquinisme polític i a la creació de consciència de país, val a dir que tan sols en sectors minoritaris, ja podria justificar que a les Balears enguany es commemoràs el centenari del naixement de l'escriptor valencià.

Tot i això, el fet que el Govern de les Illes Balears hagi pres l'encertada decisió d'acordar la declaració institucional del 2002 com a Any Joan Fuster lògicament respon a una motivació que va molt més enllà del lligams personals que Fuster va tenir amb les Illes Balears o de la seva influència directa sobre *Els mallorquins* de Josep Melià o sobre *Els menorquins*, a hores d'ara encara inèdit, d'Andreu Murillo. A l'Acord del Consell de Govern (BOIB, 4 de febrer de 2022) s'explica amb claredat el sentit de la declaració: retre homenatge a un dels intel·lectuals més importants del segle XX, referent cívic del moviment de normalització del català, i reconèixer la seva aportació a l'enriquiment de la cultura catalana. Hauria de ser una decisió de sentit comú que per norma tot escriptor en llengua catalana amb una gran obra fos considerat una part irrenunciable del patrimoni cultural de la totalitat del territori lingüístic, més enllà de si la seva naixença havia estat a Sueca (Joan Fuster), a Reus (Gabriel Ferrater) o a Pollença (Miquel Costa i Llobera), i, en conseqüència, el centenari de cada un d'ells hauria de ser igualment commemorat a tots els indrets dels Països Catalans. Malauradament aquest tan elemental principi de sentit comú ha estat absent de les polítiques commemoratives que han impulsat els governs de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears al llarg dels darrers quaranta anys. Fins ara tan sols en una única ocasió, aquest 2022, els tres governs han coincidit i compartit una declaració i un programa institucional destinats a fer memòria de la vida i l'obra d'un escriptor molt rellevant. Sí, es tracta de Joan Fuster. N'és l'única excepció. Podríem qualificar el fet de justícia poètica ja que no hi ha cap dubte que Fuster va ser l'intel·lectual de la segona meitat del segle XX que més va insistir en la conveniència de la cohesió i la unitat entre els grans territoris històrics de la llengua catalana per tal que poguessin tenir la força necessària que els permetria afrontar amb garanties d'èxit el repte de la supervivència com a nació i, per derivació, de tots els elements lingüístics, culturals i identitaris que en són constituents. A partir de la idea que per a nosaltres, la nostra pàtria és la nostra llengua, Fuster va escriure l'any 1983: No basta cridar "Som una nació", ni cal demostrar-ho, perquè ho som, però una nació exigeix una cultura nacional normalitzada i hem d'espavilar-nos a tenir-la, perquè ens hi juguem el futur. Per a aconseguir-ho, se'ns imposa una acció unitària, de tots els Països Catalans, obligada per la història i provocada per l'esdevenidor.

Sembla evident que la celebració de l'Any Joan Fuster té el seu principal sentit i la seva més absoluta justificació en el fet que es tracta d'un intel·lectual i un escriptor en llengua catalana que va elaborar una obra que és equiparable per la seva representativitat i qualitat a la dels grans autors europeus de la segona meitat del segle XX. Va ser un intel·lectual que va analitzar críticament, mitjançant uns quants milers d'articles, la societat contemporània, tant la

Fina Salord i Damià Pons, comissionats de l'Any Joan Fuster a les Illes Balears

pròpia com la del nostre entorn geopolític; va afrontar, públicament i a la manera de Montaigne, la reflexió sobre moltes d'aquelles qüestions que són inherents a la condició humana i als usos i costums, ancestrals o actuals, de la majoria de la gent; va elaborar estudis històrics i d'història cultural a partir d'una combinació magistral entre la documentació erudita i la interpretació més sagaç; va rellegir en clau contemporània els nostres clàssics medievals; va tenir la capacitat de dur a terme una exploració en profunditat d'alguns dels mons creatius més rics de la literatura catalana del segle XX; va saber sintetitzar i exhibir en un gran nombre d'atorismes una ingent quantitat de saviesa, freqüentment amurada d'escepticisme i de causticitat; va ser autor d'una obra poètica primerenca que mereix ser tinguda en compte...

La Conselleria de Fons Europeus, Universitat i Cultura, per encàrrec del Govern balear, i a través de la Secretaria d'Universitat, Recerca i Política Lingüística, comptant amb l'orientació de Fina Salord i Damià Pons com a comissionats, té previst impulsar la realització d'un programa d'activitats encaminat a donar a conèixer, arreu de les Balears, la figura de Joan Fuster i, molt especialment, la diversitat, la creativitat, l'originalitat, la riquesa de registres, la qualitat d'estil, la precisió conceptual i la profunditat temàtica de la seva obra. La idea és que s'acabin implicant en l'Any Joan Fuster totes les administracions (el Govern balear, els Consells i els ajuntaments), la UIB, els centres de secundària, les entitats culturals, la xarxa de biblioteques públiques, els mitjans de comunicació... La previsió és que es facin cicles de conferències, jornades acadèmiques, representacions teatrals, actes literari-musicals, edicions de llibres, clubs de lectura i altres actes de naturalesa diversa. En definitiva, acostar l'obra de Joan Fuster a tots aquells ciutadans illencs que tenen inquietuds culturals. Cada lector podrà trobar en l'obra de Fuster el gènere, el títol o el tema que serà capaç de satisfer el seu interès i d'oferir-li nous coneixements. ■

Gabriel Ensenyat i el llibre

Fuster i els mallorquins El debat identitari a la Mallorca tardofranquista

Pel seu interès, reproduïm les pàgines que el catedràtic de Filologia Catalana a la Universitat de les Illes Balears i doctor en Història Medieval Gabriel Ensenyat dedica a l'impacte de *Nosaltres, els valencians*:

Amb *Nosaltres, el valencians* el País Valencià es feia pensable. I se'n feia a partir de la racionalitat, l'anàlisi fecunda d'una realitat històrica projectada en clau de present i la intuïció sempre raonable amb què Fuster adobava la proposta. Res a veure amb les proposicions abstractes, metafísiques, ontològiques i essencialistes —en definitiva, desbaratades— de l'Espanya imaginada i irreal, eterna, dels Unamuno, Ortega, Menéndez Pidal, Sánchez Albornoz i companyia. Quan Fuster redacta *Nosaltres, els valencians* el debat identitari espanyol es trobava sota els efectes al·lucinògens de la famosa controvèrsia entre Claudio Sánchez Albornoz i Américo Castro, una sarsuela apoteòsica. Precisament la disputa entre les dues patums espanyoles no havia passat debades en l'horitzó intel·lectual de Fuster. L'assagista s'havia referit més de dues vegades als plantejaments ahistòrics que sobre les essències pàtries, s'entén que espanyoles, havien contaminat —i ho continuen fent avui— qualsevol proposta de definir plausiblement el col·lectiu espanyol. I, de manera especial, el prohoms de

Sueca va incidir en el famós debat entre Castro i Sánchez Albornoz sobre si Espanya i tot allò que l'envoltava havia sorgit a l'edat mitjana, com proposava don Américo, o era una realitat intemporal originada en la boira del temps, tesi de don Claudio. Els articles de Fuster recollits sobre la matèria al volum *Contra Unamuno i tots els altres*, sota la curada —i acurada— edició de Ferran Garcia-Oliver, són antològics. Per descomptat que la visió d'aquella controvèrsia que, en el fons, era fictícia (perquè d'entrada hom pressuposava l'existència d'una inqüestionable espanyolitat comuna a tots els territoris peninsulars i les illes adjacents, bé que amb la nafra portuguesa), passada per la incisiva ploma fusteriana, era d'allò més heterodox (més ben dit, obertament herètic!) i a les Espanyes el comentari fusterià fou gairebé —i convenientment— ignorat. I ho és encara, fins i tot pels pocs crítics del deliri, sobretot del sanchezalbornocià, que no esmenten Fuster tot i ser qui millor va comentar aquella paranoia. Potser perquè, equivocadament, recorren de manera exclusiva a l'article acadèmic o al treball publicat en una revista d'impacte en lloc de prioritzar l'agudesia intel·lectual del raonament lliure. Insolències com la de definir les pàgines de don Claudio com Quin tebeo, Déu meu! no mereixien altra cosa que el silenci. Així i tot, quan Fuster raonava amb la fondària del pensador

conspicu —també era un raonament de pes això del tebeo, potser més i tot, encara que pugui semblar més trivial al lector superficial—, la seva observació resultava capital:

Història ? Res d'això. La discussió entorn de l'ésser dels espanyols és, al capdavant, un plantejament militant, ideològic de cap a peus, marginal als interessos reals de la Història . No s'intenta aclarir tant el passat com projectar un futur. La veritat no és un dictamen sobre el passat sinó un programa .

Efectivament, com deia Fuster, a l'hora de fer Història tot allò que no és erudició és política. I en el cas de Sánchez Albornoz i Américo Castro encara que, d'erudició, precisament no en faltava, aquesta es trobava subordinada a la política. Hi estava al seu servei. Quan algú va contradir Fuster, com José Luis López Aranguren, ho feu en nom de don Américo, i això que aquest era qui sortia més ben parat de l'ensulsiada fusteriana. Més de dos (de la concisa nòmina de lectors que devia tenir Fuster a la Pell de Brau) no degueren entendre res del que escrivia el suecà, més enllà de la insolència . L'esquema mental d'allà era (era?) als antípodes del d'ací. Més de mig segle després cal constatar que les coses han canviat poc: la incapacitat mesetària d'entendre els altres fa feredat.

A més de fer referència a la polèmica entre Sánchez Albornoz i Américo Castro, dos autèntics homenots

espanyols en el sentit del terme encunyat per Josep Pla — uns homenots, però, amb la brúixola sense nord, sobretot en el cas del primer, encara que Déu ens guardi de negar-ne el valor intel·lectual—, els articles de Fuster tractaven d'arribar a un públic nombrós i influir-hi. Ho aconseguiren, certament. Els textos recollits a *Contra Unamuno i tots els altres*, publicats inicialment a *La Vanguardia*, *Tele/Exprés* i *Informaciones*, constitueixen una càustica passada de factura als tòpics de l'espanyolisme liberal, cosa que sempre s'ha presentat com a avançat i modernitzador, sense el complex de l'espanyolisme ranci que no sol passar de la irracionalitat, l'exabrupte o la insensatesa sublim del *Novio de la muerte* que fa ben pocs anys encara vèiem cantar a quatre ministres de Rajoy. El patetisme dels qui invocaven l'Espanya antediluviana invalidava qualsevol debat intel·lectual o, simplement, mínimament seriós. Però el programa liberal —Sánchez Albornoz i Américo Castro eren dos liberals antifranquistes exiliats— era una enganyifa molt pitjor perquè podia atreure ingenus i despistats diversos sota l'embolcall pseudoprogressista. Encara ara hi ha qui pretén emascarar sota l'etiqueta de liberal qualsevol involució centralista. Res de nou, però. S'entén, per tant, que Fuster dirigís la seva atenció de manera prioritària a aquest costat i no a l'altre, per al qual el debat només té sentit si és a base de pronunciaments i canonades.

El llibre de Gabriel Ensenyat és premi Joan Fuster i ens ve cedit per gentilesa de l'autor i l'editorial 314. ■

Contra el virus del desconeixement

Xesco Casacuberta

En temps de virus descontrolats preocupa la deriva política, econòmica i social, però com a educador em preocupa més el rumb ideològic. S'ha parlat molt (massa!) del negacionisme. I també de l'afirmacionisme i del dubtacionisme conformista. Tres maneres d'entendre el món que m'inquieten. Tres maneres de pensar que ens apropen a la ignorància i ens allunyen del saber. Mentre els negacionistes, davant els fets ocorreguts, corren a negar les evidències, els afirmacionistes s'alineen amb el poder combregant religiosament amb el discurs polític oficial. I finalment els dubtacionistes conformistes, vivint perpetuament en el dubte i en el "tot és possible, depèn des d'on es miri", eviten posicionar-se. Els primers són uns triats, els altres s'ho empassen tot amb patates i els darrers, ni carn ni peix.

La pandèmia provocada pel virus Sars-CoV-2 ha estat una de les proves evidents de la globalitat del món en què vivim ara mateix. Un clar exemple que, només des de fa molt poc, el món que habitem és només un. Un de sol, interconnectat i transversal. Global. I un dels preus de ser globals és que globals també en són les crisis. Amb tot els efectes colaterals que això suposa, econòmicament, social i política. Per tant també ideològicament.

Crec que no m'equivoco si dic que aquesta crisi ens ha tocat a tots i que ens ha fet trontollar tot allò que pensàvem, creiem o sabíem sobre el món. Degut a la novetat, l'excepcionalitat dels fets i també, perquè no dir-ho, a la meua ignorància sobre el tema, aquests dos darrers anys m'he topat amb fets, notícies, informacions i opinions que m'han costat d'encaixar. Puc dir que la pandèmia i la seva gestió,

com a persona, pare i mestre, m'han suposat i m'estan suposant multitud d'incerteses. Per contra, he tingut la sensació que molta gent s'havia convertit en expert en el tema. I la segueixo tenint. Com per art de màgia, el carrer, el bar i fins i tot les escoles s'han omplert d'experts en virologia, llicenciats en epidemiologia i doctorats en genètica. Qui més qui menys s'ha tret de la màniga un màster en lideratges polítics, en gestió econòmica o en psicologia del comportament en temps de crisi. Per què?

Aquesta crisi ens ha tocat a tots i ens ha fet trontollar allò que pensàvem

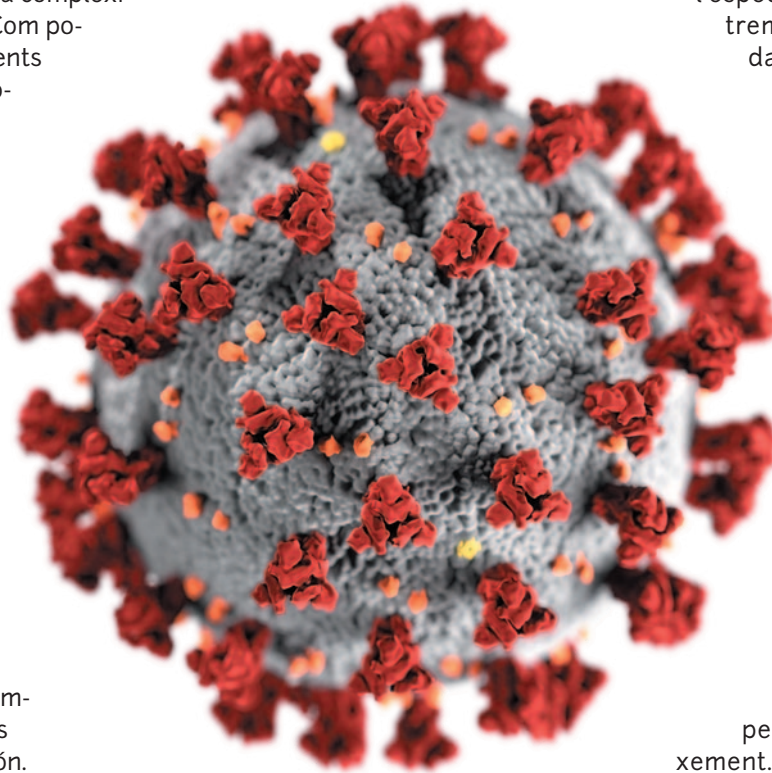
De debò podem entendre la complexitat del que està passant? Com podem comprendre els diferents aspectes d'aquesta crisi polièdrica? Com es menja tot això? Com podem pair tan ràpidament els fets que estem vivint? I sobretot, quin paper juguem els professionals de l'ensenyament en temps de dubte?

Tota nova experiència genera incertesa i als humans el dubte ens incomoda, ens angosta.

El nostre cervell vol saber, necessita conèixer, té fam de respostes. I davant d'aquesta fam de respostes hi ha el perill d'empassar-nos qualsevol de les creences que volten pel món.

És així com els sàpiens ens hem explicat el nostre entorn des de fa 70.000 anys, inventant històries.

Davant el dubte, les creences negacionistes (les conspiranoies i la pseudociència) ofereixen píndoles màgiques de gratificació immediata, esperança i consol per a l'ànima.

l'espectre ideològic (uns a un extrem, els altres a l'altre i els darrers fent equilibris pel centre) però en realitat trobem l'oferta negacionista, afirmacionista i dubtacionista a la mateixa cara de la moneda. La cara de les creences, la ignorància i el desconeixement. Tres maneres de pensar ancorades a la banda del menjar ràpid, processat i plastificat. Que sacia però no nodreix. Els dogmes i creences, el pensament religiós, l'autoritarisme i el conformisme distreuen la ment, l'entretenen i desorienten a la vegada, però ens allunyen del coneixement.

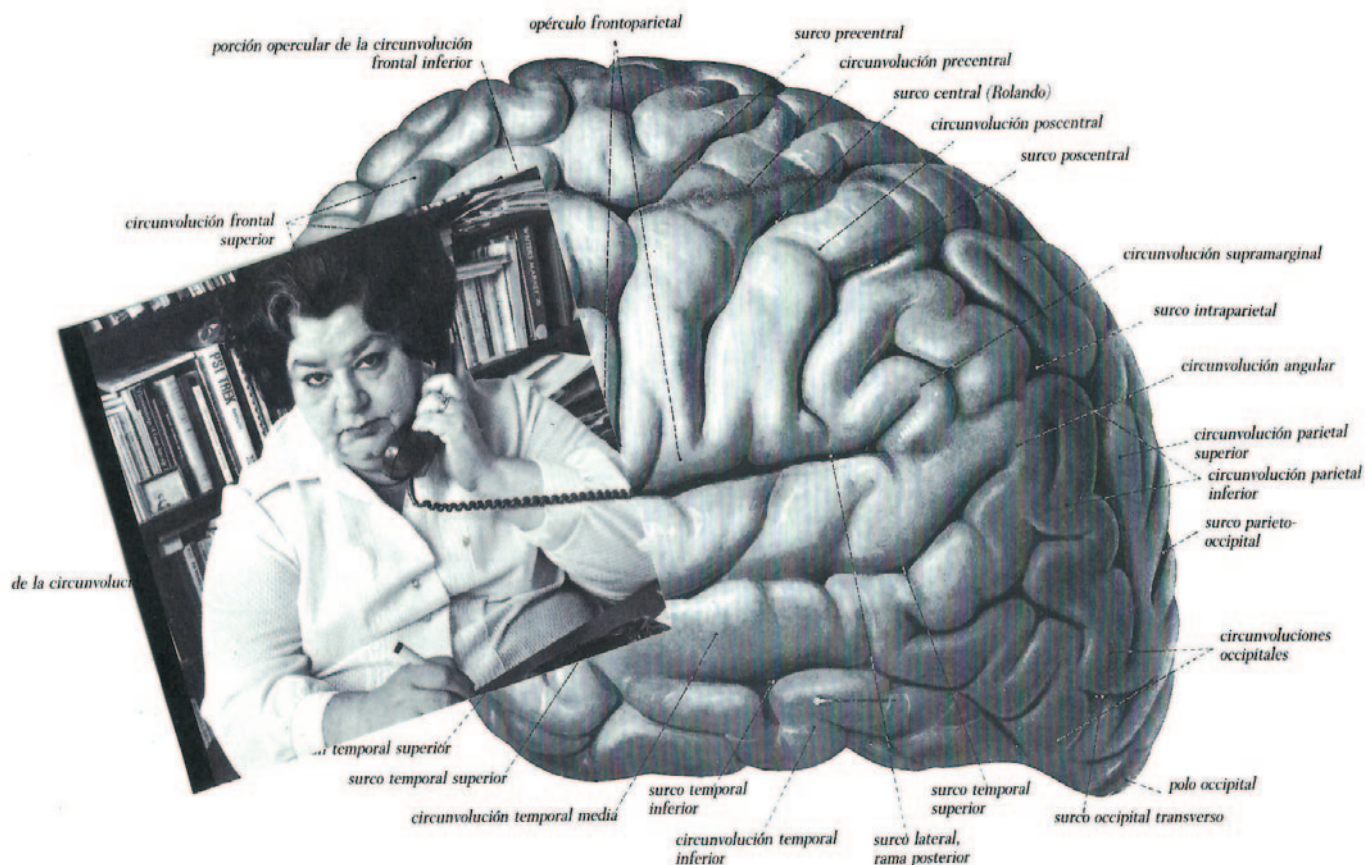
Penso que per apropar-nos-hi tots plegats hauríem d'aprendre a pensar més i millor.

Les qüestions complexes necessiten explicacions complexes i processos elaborats de pensament. Despertar l'esperit crític no passa tant pel *què* pensar sinó pel *com*

Els docents hem de ser oberts de ment, destapar el dubte...

L'afirmacionisme proporciona pastilles d'obediència, confiança i fe cega amb l'autoritat. Menja i calla! I el dubtacionisme conformista protectors d'estómac per immunitzar-se de qualsevol posicionament i decisió. Tendim a veure tots tres posicionaments ocupant tot

pensar. I qui en sap, de pensar, són els racionalistes, els raonables, els que enraonen, els que cultiven l'art de la raó i en recullen bons aliments. Els que dibuixen un marc ideològic per verificar, avaluar, matisar i fins i tot canviar tot allò que pensen. És d'ells que els docents ens hauríem de nodrir. I som nosaltres principalment els que en hauríem de desprendre de dogmes i creences i ens hauríem de convertir en seguidors del raonament lògic, el debat fonamentat i el mètode científic. Només així podrem cultivar i transmetre el pensament crític. Però com en el bon cultiu i la bona cuina el procés de raonar implica temps. Requereix temps i una pràctica més elaborada i complexa que la d'engolir creences precuinades, empassar-se discursos oficials i immunitzar-se de les ganes de saber.

Com hem comprovat, el cervell sapiens té capacitat d'imaginar el món, explicar-lo i escriure'l a partir de les creences, la màgia i els mites, però també està preparat per observar-lo, raonar-lo i descriure'l a través de la raó. La primera habilitat ens ve de fàbrica, la segona s'ha d'aprendre i entrenar. I aquí és on entra el nostre paper d'educadors. Tots podem explicar-nos el món des dels diferents punts

de vista però escollir un menú o l'altre ens conduirà pel camí de les creences i el desconeixement o en direcció la ciència i el saber.

Quin camí escollim com a educadors? Quina realitat expliquem als nostres alumnes? Quina ha de ser la visió del món que els hi trasllem? Una visió basada en creences màgiques?

Sobrenaturals? Fe cega i obediència? Un "campi qui pugui", "pensi el que vulgui" i "tot s'hi val"? Un món en què totes les opcions són tolerables?

Per immunitzar-nos del virus del desconeixement només podem optar per escollir el desenvolupament de la raó i el pensament crític. Si volem aproximar els alumnes al saber públic i universal només serà a través de la curiositat, la investigació i el mètode científic.

Els docents hem de ser oberts de ment, destapar el dubte, badar el cervell al coneixement, airejar pensaments i opinions, però mai fins al punt que les ventades de superstició, conspiranoia i pseudociència se'ns enduguin la raó i ens facin perdre el cervell pel camí! ■

Rafel Crespí: la tenacitat de viure

Montserrat Nadal,
coordinador de Pissarra

Damià Pons, Joan Melià, Mara Alberola i Bartomeu Crespí són els coordinadors del llibre de l'editorial Lleonard Muntaner dedicat a Rafel Crespí, que va morir el 16 de febrer de 2020.

Pere Rosselló dedica un capítol a l'obra narrativa, formada per quatre llibres a més d'alguns contes dispersos; "una obra breu, però valuosa". Amb el seu primer llibre de narrativa breu publicat, *Personatjes* (sic), va obtenir un premi de prestigi en l'àmbit dels Països Catalans: el Francesc Puig i Llena, 1994, dins els Premis Recull, de Blanes. La brevetat de l'aplec *Personatjes* queda superada en el volum següent: *Silencis*, de 1995.

Rafel Crespí va tenir una intensa activitat política i cultural

Pel que fa a les novel·les, l'any 1996 traurà una primera obra, *Per què has vingut?*, que s'inscriu de ple en la nova narrativa catalana dels anys 80 i 90: ambients urbans i cosmopolites, personatges joves, desinhibició sexual, etc. Amb *La música de les constel·lacions* Rafel Crespí va guanyar el premi de narrativa Vila de Lloseta l'any 2005.

Tal com diu Pere Rosselló, "la seva narrativa, gràcies al sentit de l'humor i a un esperit allunyat de tot tipus d'exageració tràgica, satisfà tant els que cerquen únicament un entreteniment com aquells que hi volen trobar una mirada crítica envers el nostre món contemporani".

En l'apartat d'estudis i activitat docent companys i companyes de Rafel Crespí, com Gabriel Janer Manila, Miquel Sbert o Esperança Marí, parlen de la seva formació a la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma, dels estudis de filologia hispànica a la Universitat de Palma i de filologia catalana a la Universitat de Barcelona.

Un dels punts més destacat del llibre fa referència a la seva llarga estada com a docent a l'IES Berenguer d'Anoia, al llarg de vint-i-set anys i mig. Aquí hi va impulsar la creació de *Mirall de trobar*, la revista escolar de l'institut i va començar a organitzar, a partir del 1990, les Lectures poètiques (més endavant Poeta del mes), una activitat destinada als alumnes de batxillerat.

Rafel Crespí va tenir també una intensa activitat política i cultural: entre el 1999 i el 2003 va coordinar i redactar els *Quaderns d'Educació*, la revista mensual que la Conselleria publicava, de caire sobretot informatiu, amb l'objectiu, segons Damià Pons, de "crear vincles entre les diferents pe-

ces del sistema escolar". També va ser un destacat militant al PSM de Marratxí, municipi en què va encapçalar la candidatura a la batlia.

La seva activitat cultural es va centrar bàsicament en les col·laboracions a la revista *Pòrtula*, la delegació de l'OCB Marratxí i la creació de les lletres d'algunes cançons de Toni Roig.

Aquesta activitat se centrà inicialment a Pòrtol, on havia nascut.

No pot mancar en el llibre la petjada dels amics i la presència de Latitud 39, la revista. Segons explica Joan Melià, "entre els límits que emmarquen la latitud 39 s'hi ubiquen bona part dels territoris dels Països Catalans". Però per a Rafel Crespí el sintagma Latitud 39 el feia pensar en literatura i, sobretot, en una colla d'amics.

La revista va durar dos anys i comptà amb tretze edicions. Però amb la seva desaparició es va transformar en una altra cosa: un cop al mes, del mes d'octubre al juny, aquest grup de nou amics es reunís al voltant d'una taula a l'hora de dinar, conversar i convèncer.

Com que la seva segona parella, Mara Alberola, és de Sueca, Rafel Crespí va establir uns vincles forts amb la ciutat de Joan Fuster. Per això hi ha un capítol que es titula "Lligams amb Sueca i amistats novelles" on hi escriuen la mateixa Mara i un personatge tan conegut com Joan Baldoví, diputat de Compromís al Congrés. Diu el polític valencià: "A ta casa o a ma casa, mentre menjàvem sobrassada teua, figues i bevíem vi, raonàvem tots quatre –amb Mara i Pepi - de com és de difícil ser nacionalista a les Illes i al País Valencià...".

Tancam aquest article dedicat al llibre de Rafel Crespí amb un poema que li va escriure la seva dona Mara, durant el confinament, per com diu ella "provar d'encarar la mort i i posar veu al meu procés de dol":

No et vull imaginar dins un sepulcre
on la pedra i el temps daten la pols
amb roses perfumades
d'aromes fugisseres

No vull pensar-te mai dins una tomba
ni el consol de papallones de llum
o d'astres que no neguen
la nit que ara t'habita

Em cal només sentir-te dins l'estela
que es mou devora meu; l'aire que empeny,
la llum que ara il·lumina
la drecera cap al lluny ■

79

DAMIA PONS / JOAN MELIÀ / MARA
BARTOMEU CRESPI (COORD.)

Rafel Crespí: la tenacitat de viure

LLEONARD MUNTANER ■ EDITOR

Àncora o palanca:

50 anys de l'institut Mossèn Alcover

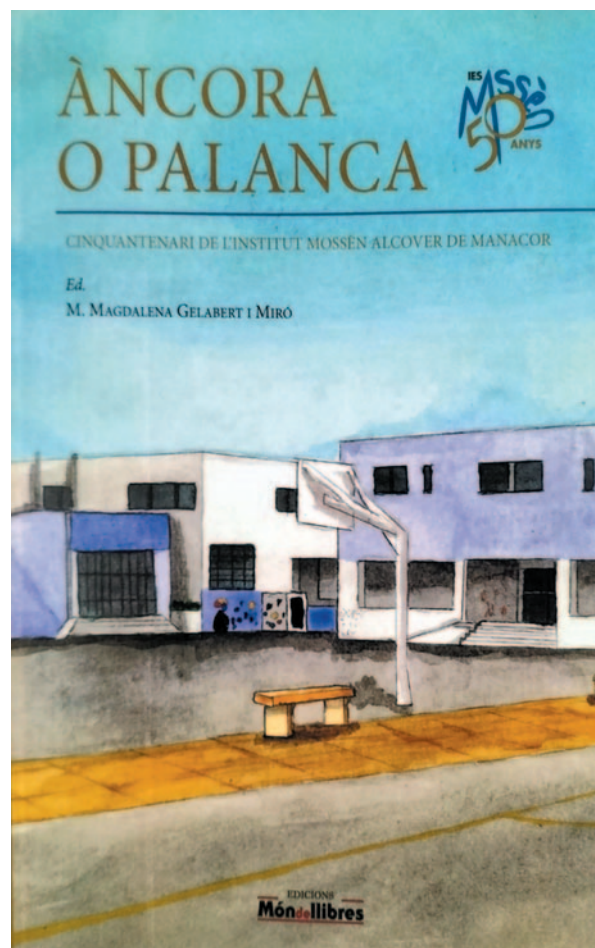
Montserrat Nadal,
coordinador de Pissarra

Dia 21 de maig es va presentar en el Teatre Municipal de Manacor el llibre *Àncora o palanca*, amb motiu del cinquantenari de l'institut Mossèn Alcover de Manacor. Feia un any i mig que podria estar presentat però l'arribada imprevista de la pandèmia ho va trastocar tot. En l'obra hi apareixen un total de quaranta-tres autors, tots persones vinculades amb el centre.

El títol de l'obra *Àncora o palanca* està agafat de l'article del professor Pep Bagué. Segons planteja el docent d'història, ¿un centre educatiu ha de ser una àncora per aferrar-nos al passat i no fugir a la deriva, o una palanca per projectar-nos al futur? Com deia l'editora del llibre Magdalena Gelabert a una entrevista al *Cent per Cent*, "no és un llibre de passat, sinó de reflexió pedagògica i humana, per mostrar què passa a l'institut, cap on anam, i també per mostrar que el Manacor d'avui no seria el que és sense aquest passat que hem ajudat a teixir des d'aquest edifici i aquesta institució".

El llibre consta de tres parts: una primera d'assaig i creació artística, una d'estudi històric i una darrera de records i anècdotes. Pel que fa a la primera, cal tenir present que una de les fites més destacades en la història del Mossèn Alcover va ser la creació del batxillerat d'arts plàstiques que constitueix un dels signes d'identitat de l'institut d'ençà del curs 1997-1998.

En l'apartat d'estudi històric llegim que el dia 21 d'agost de 1970 el Consell de Ministres va aprovar la creació del *Instituto Nacional Mixto de Enseñanza Media de Manacor* que, més endavant, prendria el nom en ca-

Presentació del llibre al Teatre Municipal de Manacor

talà d'Institut d'Ensenyament Secundari Mossèn Alcover; un nou centre amb vocació comarcal. Aleshores l'oferta educativa per a l'ensenyament mitjà es duia a terme a l'Institut Municipal Ramon Llull, una institució insuficient i sense possibilitat de donar el servei que requeria la ciutat de Manacor i abastar la demanda.

Pel que fa a la secció de records i anècdotes, hi ha un seguit d'elements que són comuns a moltes de les persones que contenen la seva experiència: la llibertat que es vivia a l'institut, la proximitat amb els professors i professores, la sensació de "caos i llibertat" com titula un dels col·laboradors el seu article. No oblidem que el centre s'inaugura en una època en què el país viu els darrers anys del Dictador i els inicis del canvi cap a la democràcia: "entre la població hi ha una explosió general d'alegria i il·lusió, però també d'incertesa".

El Mossèn es va convertir així en una petita universitat, amb un alumnat engrescat a l'hora d'aprendre i amb uns docents amb l'eufòria d'ensenyar. Amb testimonis de persones que descobriren a l'institut la seva vocació professional, les seves dots per a les arts, els inicis en el sexe i el consum de certes substàncies, la descoberta de l'amor o el coneixement d'amistats que duraran per a sempre.

Al llarg de tot el llibre surt de tant en tant la figura i el record de qui va ser un dels directors del centre, del curs 1996-97 fins a part del curs 2008-2009, en Bernat Jaume Rosselló Cándido, que va morir el dia de la berena de l'any 2010, dia de vacances, mentre feia feina a l'institut. Admirat pel seu caràcter, bon humor, artífex dels foguerons de Sant Antoni del centre, que reberen elogis i premis. Molt emotiva la referència quan diu que les tanques de l'institut varen aparèixer plenes de flors que hi havien col·locat els alumnes en senyal de record i agraïment.

L'obra recull també la tasca de normalització que ha fet al llarg de tots aquests anys l'institut, un fet lògic si ha de "re-tre comptes" al canonge manacorí de qui du el nom. I també hi ha un apartat molt interessant que descriu la lluita i l'empenta de tota la comunitat educativa en contra de la gestió del Govern del Partit Popular encapçalat per José

Ramón Bauzá: decret TIL, Llei de símbols... El Mossèn ha destacat sempre per una actitud lleial a la llengua, al país i al seu compromís amb l'escola pública. Des de l'STEI Inter-sindical no oblidam que alguns dels seus professors varen sortir a certs mitjans de comunicació i patiren un assetjament intolerable en uns moments molt complicats.

Àncora i palanca és molt divers i tant el poden llegir els ex-alumnes del Mossèn, els manacorins en general, i la comunitat educativa, la passada i la present. També hi ha les aportacions de persones que han estat alumnes del centre o, fins i tot professors, i que avui dia són tot un referent en els seus camps respectius: el president del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears Carlos Gómez, l'economista Antoni Riera Font, la professora de la UIB Maria Rosa Rosselló o el director de la Coral Universitat de les Illes Balears Joan Company.

No puc estar-me d'acabar aquesta ressenya compartint la meua experiència com a antic alumne del Mossèn Alcover i del que ha suposat per a mi: el meu curs, del 1971, va ser el darrer de La Salle de Manacor sense nines a classe. Per tant, el primer impacte en aquest sentit va ser important. En segon lloc, perquè a primer de BUP l'any 1985 vàrem ser els primers que poguérem triar l'ensenyament en català (no oblidaré mai les classes d'en Joan Parera parlant de "sinus", "cosinus" i "tangents"). I finalment perquè va ser a les aules d'aquest centre on vaig descobrir el tresor de les llengües clàssiques i l'herència del món grec i llatí. Compartesc del tot la sensació de llibertat que s'hi vivia, de proximitat i complicitat amb el professorat, de la qualitat de l'ensenyament que s'hi impartia; i perquè vàrem aprendre a combinar d'una manera molt harmònica llibertat i, alhora, responsabilitat, sense oblidar les bones amistats que s'hi varen forjar.

Anys després, durant el curs 2006-2007, vaig tenir l'oportunitat de fer les pràctiques a l'institut en el departament de llengua catalana i literatura i va ser un goig viure l'experiència com a docent, compartint feina i temps d'esplai amb aquells antics professors que de jove havia admirat.

Estimat Mossèn, que en puguis fer molts més! ■

Agenda de la infància

Per a la millora de la vida i l'educació dels infants del món

STEs-Intersindical

La situació inacceptable en què es troba la infància en l'àmbit mundial, i concretament la manera en què viu, el sofriment que acumula i com d'indefensa es troba a moltes ciutats de l'estat espanyol, ens interpel·la d'una manera directa per a centrar la nostra atenció en els nins, nines, adolescents i joves.

L'any 2019 dels prop de 91 milions de persones a Europa en risc de pobresa i exclusió social 17,9 milions eren nins, nines adolescents i joves menors de 18 anys, més de dos milions i mig de nins i nines pobres a Espanya. A això cal afegir que el 9,6% de tots els infants del món, 152 milions, són víctima de treball infantil; 73 milions en feines perilloses. 2025 és la data límit per a la seva eliminació total en tot el món, un fet que ha de garantir l'escolarització obligatòria i gratuïta per a tots els infants en edat escolar.

A la Confederació d'STEs-Intersindical som conscients del poder de transformació dels docents i volem ajudar a millorar la vida dels nins, nines, adolescents i joves a través de l'educació i la cultura. Per aquest motiu i d'altres hem elaborat aquesta Agenda de la Infància, que posam al servei de les Administracions públiques amb la intenció que les prioritats de la infància siguin també prioritàries en l'agenda política i en els fons que els correspon gestionar.

L'Informe enviat al Consell de Drets Humans pel Relator Especial de Nacions Unides sobre l'extrema pobresa i els

drets humans, Philip Alston, després de visitar Espanya el gener i febrer de 2020, recollia una realitat ben crua: el 29,5% de les nines i nins estaven en risc de pobresa o exclusió social el 2018; i el 6,5% patia carència material severa. Les polítiques adoptades per l'estat espanyol per a eliminar la pobresa, segons Alston, són vergonyosament insuficients i representen tant un fracàs moral com una ferida econòmica "autoinflingida".

L'educació i la pobresa estan vinculades d'una manera molt estreta. De fet, l'impacte de la pobresa infantil damunt l'educació es posa de manifest en cinc àmbits concrets relacionats entre si: primer cicle d'educació infantil, abandonament escolar prematur i repetició de curs, digitalització i bretxa educativa, despesa educativa a les llars i segregació escolar.

L'Agenda de la infància, elaborada a partir de les reflexions de quinze persones expertes i les aportacions d'un grup de docents i estudiants a tres trobades en línia, identifica diferents prioritats en què cal centrar l'atenció per a millorar la vida de la infància; i que són les següents. Prioritat I: pobresa infantil, violència contra la infància i drets dels infants, que són drets humans. Prioritat II: la participació de la infància en els temes que els afecten directament o són del seu interès. I Prioritat III: sobre el dret universal a l'educació. La coordinadora de l'Agenda ha estat Begoña López Cuesta, amb la col·laboració de Maria

Luz González Rodríguez, responsable d'acció sindical d'STEs-Intersindical.

El contingut d'aquest estudi es va presentar a Madrid, el passat 15 de juny de 2021, a la seu de la UNED de Lavapiés. Parlar d'educació exigeix parlar de pobresa infantil, de lluita contra la violència que pateixen nines, nins, adolescents i joves, i de drets de la infància, que són drets humans. Cal que ajudem la infància no només a assegurar la supervivència, sinó a viure una vida digna i fructífera i a superar la pobresa.

Per altra banda, l'Agenda denuncia que la pandèmia de la COVID-19 ha fet créixer els reptes i les desigualtats existents i n'ha creat de nous. Els infants s'han vist exposats a un augment de la violència domèstica i de l'abús i l'explo-tació en línia, el ciberassetjament i s'ha compartit un més material d'abús sexual infantil online.

Algunes de les recomanacions més destacades de l'estudi, entre moltes d'altres, són les següents:

Aplicació de la Declaració dels Drets de la Infància (1998) a través de polítiques, projectes o programes que responguin a les necessitats i expectatives en els diferents contextos: família, escola i societat.

Reconeixement de la infància, de nins, nines, adolescents i joves com a subjectes de ple dret, amb identitat pròpia.

L'escola, l'institut, és la institució clau en els municipis, però també en els barris de les ciutats que amb coordinació amb l'Administració local poden presentar projectes per a millorar la cohesió social.

Els centres educatius han de tenir plans de detecció i actuació davant la pobresa i l'exclusió social i educativa. Les distintes administracions, estatal, autonòmica i local, han de disposar de Plans municipals, autonòmics i estatal, que impedeixin viure en la privació material severa nins, nines, adolescents i joves.

Formar el professorat en Drets de la infància i en el reconeixement de la infància, de nins, nines,

adolescents i joves com a subjectes de ple dret, per a saber de què parlem quan parlem de pobresa infantil.

Garantir l'obligació de l'ONU d'eliminar la violència contra els infants i joves, i el ple reconeixement del respecte per la seva integritat física i personal.

Vetllar perquè els models educatius es basin en el respecte al progrés i les necessitats de cada nin o nina, en forma de disciplina positiva, amb professionals qualificats.

Assegurar la participació dels nins, nines i joves, de manera que es respecti el seu dret a ser escoltat, tot garantint que la seva opinió es tindrà present en les decisions que els afecten.

Eliminar els macrocentres i els centres exclusius per a estrangers, i fomentar la creació de recursos amb un format més petit i els acolliments familiars.

Establir un programa reforçat que vetlli per l'estat psíquic i emocional dels infants i joves, amb l'objectiu de protegir i garantir la seva integritat psicològica.

Fer efectiu, a través d'accions concretes, el dret fonamental de les nines i nins a rebre una

educació democràtica, laica, justa i equitativa basada en la comprensió i en el respecte.

La COVID-19 no ha generat noves desigualtats, sinó que ha posat de relleu totes les que hi havia entre els diferents grups humans. Per això, cal ara més que mai aprendre de la situació que hem viscut davant la pandèmia, la necessitat de construir una societat més cooperativa i solidària, amb la posada de les bases des de les escoles. ■

Formació docent homologada

Rigorositat i qualitat,
el nostre compromís

stei.cat/formacio
escolaformacio@stei.cat
971910060

